



ZDRAVSTVENA KULTURA I UPOTREBA ALKOHOLA MEĐU MLADIMA U CRNOJ GORI

mr Zoran Lalović



**ZDRAVSTVENA
KULTURA
I UPOTREBA
ALKOHOLA
MEĐU MLADIMA
U CRNOJ GORI**

mr Zoran Lalović



Naslov:
**Zdravstvena kultura i upotreba alkohola
među mladima u Crnoj Gori**

Autor:
mr Zoran Lalović

Lektura i korektura:
Biljana Čulafić

Izdavač:
Forum mladi i neformalna edukacija – Forum MNE

Za izdavača:
Elvira Hadžibegović

Dizajn i štampa:
Promotive

Tiraž:
100 primjeraka

Podgorica, 2024. godine

©Forum mladi i neformalna edukacija – Forum MNE

Publikacija je nastala uz finansijsku podršku Švedske agencije
za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA) preko ForumCiv-a i
IOGT NTO Movement-a.

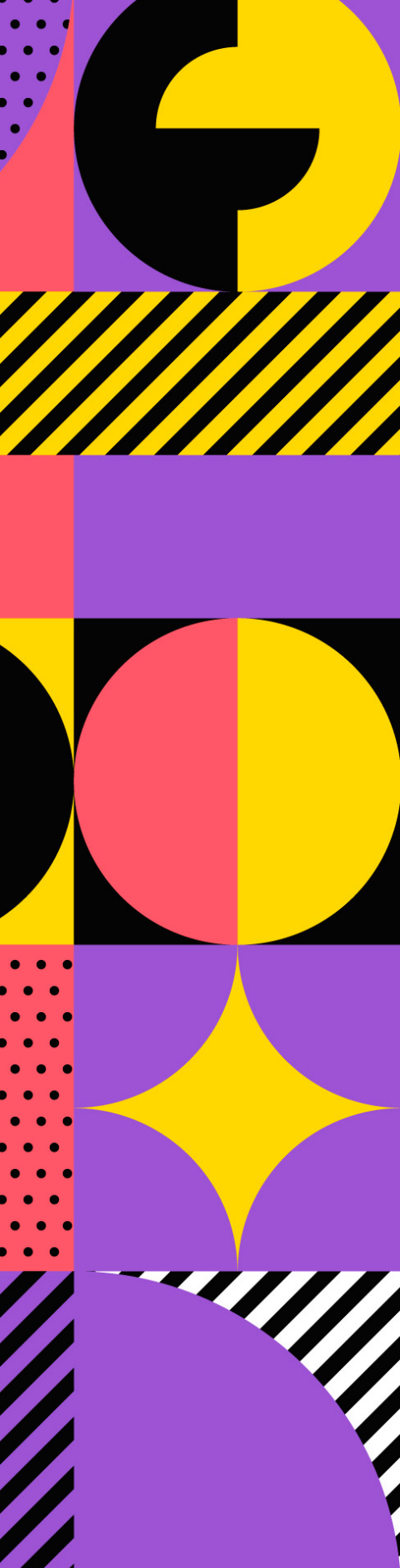
Sadržaj je isključiva odgovornost Forum MNE i autora i ni na
koji način ne odražava stavove donatora i partnera.

SADRŽAJ

7	Predgovor
8	Metodologija istraživanja
9	• Predmet istraživanja
9	• Cilj istraživanja
10	• Značaj istraživanja
10	• Metod istraživanja
11	• Uzorak istraživanja
14	Rezultati istraživanja
15	• Rasprostranjenost upotrebe alkohola među učenicima/učenicama u Crnoj Gori
24	• Informisanost učenika/učenica o posljedicama konzumacije alkohola
28	• Stavovi učenika/učenica o korišćenju alkohola
31	• Mentalno, socijalno i fizičko zdravlje učenika/učenica koji/koje koriste alkohol
35	• Način korišćenja slobodnog vremena i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol
38	• Uticaj porodice na stavove, ponašanja i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol
41	• Zainteresovanost učenika/učenica, koji/koje koriste alkohol, za školu i za teme koje se tiču prevencija bolesti zavisnosti i sl.
45	• Uticaj redovne nastave na stavove, ponašanja i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje konzumiraju alkohol
51	• Uticaj izbornog predmeta zdravi stilovi života (ZSŽ) na stavove, ponašanja i zdravstvene navike učenika/ca
58	• Razlozi upotrebe alkohola kod mladih
60	Zaključno razmatranje
68	Literatura

PREDGOVOR





U svojim naporima da djeci i mladima u Crnoj Gori pruži zdravo okruženje za rast i razvoj Forum mladi i neformalna edukacija (Forum MNE), u saradnji sa Zavodom za školstvo, sproveo je istraživanje o zdravstvenoj kulturi i upotrebi alkohola među učenicima/učenicama u Crnoj Gori.

Ovim sveobuhvatnim istraživanjem pokušali smo da bolje razumijemo uzroke i obrasce upotrebe alkohola među mladima, njihove zdravstvene navike, uticaj obrazovnih programa, ali i mogućnosti za pozitivne promjene stavova i ponašanja.

Nadamo se da će nalazi istraživanja poslužiti kao važan izvor informacija za donosiocje odluka, vaspitno-obrazovne institucije, civilni sektor, roditelje i sve one koji su uključeni u rad sa mladima i da će biti osnova za kreiranje preventivnih programa. Preventivan rad treba da je zasnovan na otklanjanju faktora rizika, smanjenju uzroka, ranom prepoznavanju i reagovanju i nije moguć bez multisektorskog pristupa i saradnje svih aktera.

Zahvaljujemo se svim učesnicima/učesnicama istraživanja, vaspitno-obrazovnim ustanovama i učenicima/učenicama, koji su nam pomogli da bolje sagledamo i razumijemo izazove i probleme sa kojima se suočavaju kada je u pitanju upotreba alkohola među alkoholima.

Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta „Promijeni pravila igre!“ koji Forum MNE sprovodi uz finansijsku podršku Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA) preko ForumCiv-a i IOGT NTO Movement-a.

Tim Foruma MNE



METODŃOLOGIJA ISTRAŹIVANJA

PREDMET ISTRAŽIVANJA

Konzumacija alkohola među mladima predstavlja ozbiljan društveni problem sa negativnim posljedicama po njihovo zdravlje i njihovu dobrobit. Mladi su posebno podložni štetnim fizičkim posljedicama alkohola, jer se njihov organizam još uvijek razvija. Upotreba alkohola ima dugoročne negativne posljedice na njihove organe, posebno na mozak i jetru. Alkohol negativno utiče na mentalno zdravlje mladih. Može izazvati ili pogoršati anksioznost, depresiju i druge mentalne poremećaje. Konzumiranje alkohola tokom školovanja dovodi do problema s koncentracijom, neuspjeha u učenju i uopšte do smanjenja akademskih postignuća. Mladi ljudi često nijesu svjesni opasnosti od razvoja zavisnosti. Rano izlaganje alkoholu povećava rizik od razvoja zavisnosti u kasnijem životu. Upotreba alkohola ima negativan uticaj na socijalne odnose mladih, uključujući porodične odnose, prijateljstva i opštu interakciju s okolinom. Mladi koji upotrebljavaju alkohol često su skloni rizičnim ponašanjima, kao što su vožnja pod dejstvom alkohola, agresivno ponašanje u društvu i sl., što povećava rizik od saobraćajnih nesreća i konflikata sa okolinom. Konzumacija alkohola često dovodi i do pravnih posljedica, uključujući kazne i lišavanje slobode.

Prevenција konzumacije alkohola među mladima obuhvata napore kako u okviru porodice, škole, zajednice, tako i šire društvene strategije. Ovo uključuje edukaciju o posljedicama konzumacije alkohola, podršku mentalnom zdravlju, promociju odgovornih ponašanja, te jačanje veza između mladih i njihove zajednice. Rana intervencija i edukacija mogu igrati ključnu ulogu u smanjenju upotrebe alkohola među mladima.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Primarni ciljevi istraživanja su:

- bolje razumijevanje pojave upotrebe alkohola među mladima u Crnoj Gori;
- procjena uticaja škole i postojećeg kurikuluma na zdravstenu kulturu i odnos mladih prema upotrebi alkohola;
- identifikovanje ključnih izazova i mogućnosti uticaja na stavove, zdravstvene navike i upotrebu alkohola kod mladih;
- izrada preporuka zasnovanih na dokazima za unapređenje kvaliteta obrazovnog kurikuluma sa ciljem rane intervencije i edukacije mladih.

Specifični ciljevi istraživanja:

- procijeniti rasprostranjenost upotrebe alkohola među učenicima/učenicama u Crnoj Gori;
- procijeniti nivo informisanosti učenika/učenica o posljedicama konzumacije alkohola;

- utvrditi stavove učenika/učenica o upotrebi alkohola;
- procijeniti mentalno, socijalno i fizičko zdravlje učenika/učenica koji/koje koriste alkohol;
- upoznati načine korišćenja slobodnog vremena i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol;
- procijeniti uticaj porodice na stavove, ponašanja i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol;
- procijeniti uticaj škole, povremenih predavanja i redovne nastave na stavove, ponašanja i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol;
- procijeniti uticaj izbornog predmeta Zdravi stilovi života (ZSŽ) na stavove, ponašanja i zdravstvene navike učenika/učenica;
- utvrditi razloge zašto mladi koriste alkohol.

ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA

O značaju ove teme za mlade najbolje govore neki od njihovih komentara:

„Veoma mnogo mojih vršnjaka koristi alkohol“.

„Neopisivo je koliko je alkoholizam prihvaćen u našem društvu“.

„Oni koji piju smatraju da su kul“.

„Učenici koji piju trude se i da drugu djecu nagovore na to“.

„Ova tema je vrlo korisna i smatram da bi trebalo više i češće da se govori o njoj, zbog toga što je sve manje mladih upućeno u ovu temu, a posljedice toga su obolijevanje od raznih bolesti, zahvaljujući baš alkoholu i ostalim psihoaktivnim supstancama“.

„Odgovore na pitanje o alkoholu znam iz ličnog iskustva, jer imam druga koji je malo stariji od mene i ima problema sa alkoholom i ostalim štetnim proizvodima“.

„Pa, ja mislim da je ovo veliki problem među mladima i da je izuzetno bitno posvetiti se zaustavljanju i smanjivanju svih pomenutih problema u ovom upitniku“.

„Odlična tema, smatram da je jako bitna i važna za sve u mom okruženju“.

„Dosta mojih drugova pije i prave se kao da su odrasli, ali problem je što i drugi hoće da se ugledaju na njih“.

METOD ISTRAŽIVANJA

Podaci od učenika/učenica su prikupljeni putem onlajn upitnika. Svim osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori prvo su data precizna uputstva koja su se odnosila na izbor odjeljenja koja treba da učestvuju u istraživanju, a zatim i na izbor učenika/učenica koji/koje treba da popune upitnik.

Izbor odjeljenja u uzorku

Predviđeno je da upitnik popune učenici/učenice iz najmanje polovine odjeljenja svih osnovnih i srednjih škola u Crnoj Gori. U osnovnim školama birana su odjeljenja VIII i IX razeda. U srednjim školama u uzorku su bila zastupljena odjeljenja svih razreda trogodišnjeg ili četvorogodišnjeg obrazovanja.

Izbor učenika/učenica iz odabranih odjeljenja

Predviđeno je da upitnike popuni 10 učenika/učenica iz svakog izabranog odjeljenja. Školama je preporučeno da učenike/učenice biraju principom slučajnog izbora, da u uzorak uđe svaki treći učenik/učenica po dnevniku. U manjim školama, tamo gdje je broj učenika/učenica u odjeljenjima manji od 30, bilo je moguće odrediti i manji broj učenika/učenica.

Realizacija istraživanja

Istraživanje je realizovano u periodu od 9. do 20. oktobra 2023. godine u svim osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori.

UZORAK ISTRAŽIVANJA

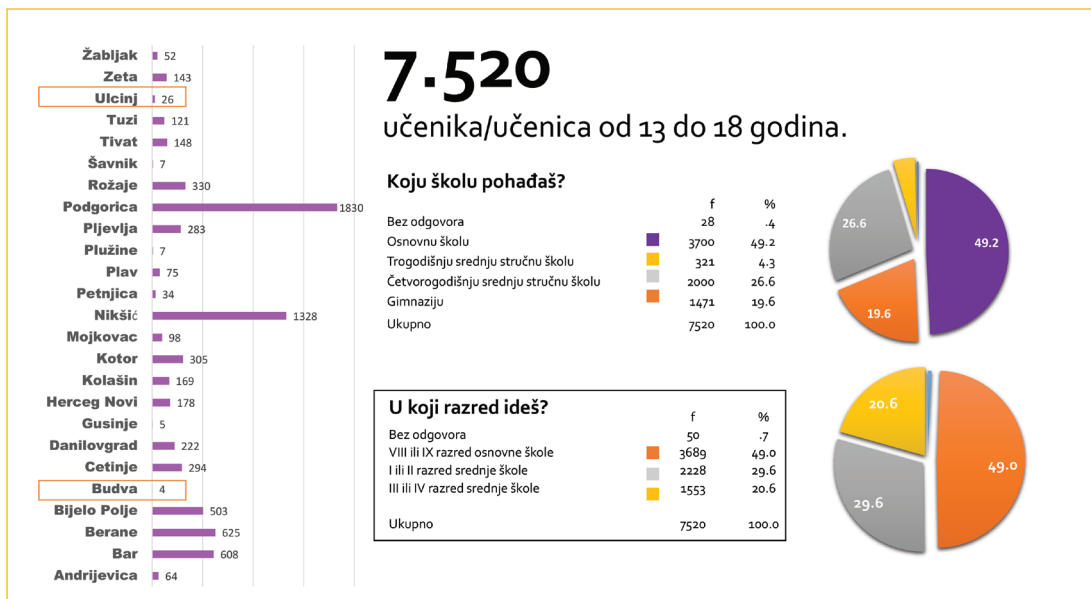
Na upitnik, koji je dostavljen školama, odgovorilo je 8.185 učenika. Iz baze podataka (u SPSS-u) prvo su eliminisani oni upitnici koji su bili samo djelimično popunjeni. U drugoj fazi filtriranja baze, eliminisani su upitnici u kojima nije bio zadovoljen test dosljednosti u odgovaranju. I konačno, eliminisani su upitnici u kojima su učenici/učenice, na direktno postavljena pitanja: da li su bila razumljiva pitanja iz upitnika, te da li su iskreno odgovarali na pitanja iz upitnika – odgovorili odrično. Na kraju, obrađen je uzorak koji sadrži odgovore 7.520 učenika/ca.

Uzorkom su obuhvaćene sve opštine i sve škole u Crnoj Gori. Kao što se može vidjeti iz tabele istraživanje nije realizovano u Budvi, ni u osnovnim školama ni u srednjoj školi. Isti slučaj je sa opštinom Tivat, gdje je iz osnovne škole upitnik popunilo 15-ak učenika/učenica.

Prikaz uzorka po opštinama i školama

	Osnovna škola		Gimnazija		Četvorogodišnja stručna škola		Trogodišnja stručna škola		Nijesu odgovorili u koju školu idu		UKUPNO	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Andrijevica	37	1.0	19	1.3	8	.4					64	.9
Bar	230	6.2	116	7.9	243	12.2	17	5.3	2	7.1	608	8.1
Berane	253	6.8	71	4.8	260	13.0	39	12.1	2	7.1	625	8.3
Bijelo Polje	376	10.2	120	8.2	2	.1	3	.9	2	7.1	503	6.7
Budva	3	.1			1	.1					4	.1
Cetinje	103	2.8	51	3.5	122	6.1	18	5.6			294	3.9
Danilovgrad	145	3.9	67	4.6	7	.4	3	.9			222	3.0
Gusinje	2	.1	3	.2							5	.1
Herceg-Novi	175	4.7			2	.1	1	.3			178	2.4
Kolašin	62	1.7	60	4.1	34	1.7	13	4.0			169	2.2
Kotor	119	3.2	29	2.0	157	7.9					305	4.1
Mojkovac	12	.3	32	2.2	31	1.6	22	6.9	1	3.6	98	1.3
Nikšić	578	15.6	449	30.5	237	11.9	62	19.3	2	7.1	1328	17.7
Petnjica	29	.8	4	.3			1	.3			34	.5
Plav	72	1.9	2	.1	1	.1					75	1.0
Plužine	5	.1	1	.1	1	.1					7	.1
Pljevlja	181	4.9	41	2.8	60	3.0			1	3.6	283	3.8
Podgorica	731	19.8	323	22.0	636	31.8	135	42.1	5	17.9	1830	24.3
Rožaje	232	6.3			95	4.8	3	.9			330	4.4
Šavnik	6	.2	1	.1							7	.1
Tivat	15	.4	54	3.7	79	4.0					148	2.0
Tuzi	116	3.1	1	.1	3	.2	1	.3			121	1.6
Ulcinj	26	.7									26	.3
Zeta	141	3.8			1	.1			1	3.6	143	1.9
Žabljak	22	.6	19	1.3	10	.5	1	.3			52	.7
Ukupno	3700	100.0	1471	100.0	2000	100.0	321	100.0	28	100.0	7520	100.0

Uzorkom je obuhvaćeno 3.700 (49.2%) učenika/učenica VIII i IX razreda osnovne škole; 321 (4.3%) učenika/učenica trogodišnje srednje stručne škole; 2.000 (26.6%) učenika/učenica četvorogodišnje srednje stručne škole; 1.471 (19.6%) učenika/učenica gimnazije, dok 28 (0.4%) učenika/učenica nije odgovorilo na pitanje koju školu pohađaju.



U uzorku su zastupljene i druge relevantne karakteristike koje se odnose na: učenike/učenicu (pol – muški, ženski, ne želim da se izjasnim), uzrast (od VIII razreda osnovne škole do IV razreda srednje škole); školski uspjeh (nedovoljan, dovoljan, dobar, vrlo dobar, odličan) i sl.



REZULTATI ISTRAŽIVANJA

RASPROSTRANJENOST UPOTREBE ALKOHOLA MEĐU UČENICIMA/UČENICAMA U CRNOJ GORI

Kako bi se pouzdano procijenila rasprostranjenost upotrebe alkohola među učenicima/učenicama u Crnoj Gori, korišćeno je nekoliko nezavisnih kriterijuma rasprostranjenosti: lično poznanstvo sa osobom koja ima problem sa alkoholom; procjena učenika/učenica o broju njihovih vršnjaka/vršnjakinja iz odjeljenja koji/koje koriste alkohol; lično priznanje učenika/učenica da koriste alkoholna pića. Svaki od ovih kriterijuma pojedinačno, specifično osvjetljava rasprostranjenost pojave upotrebe alkohola kod mladih.

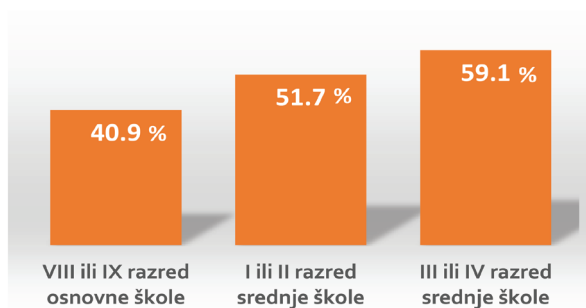
Rasprostranjenost upotrebe alkohola među učenicima/učenicama iz razreda u razred se uvećava da bi u završnim razredima srednjih škola većina učenika/učenica povremeno ili stalno koristili/koristile alkohol!

DA LI TI LIČNO POZNAJEŠ OSOBE KOJE IMAJU PROBLEM SA ALKOHOLOM?

Svaki drugi učenik/učenica (tačnije 48%) uzrasta od 13 do 18 godine lično poznaje nekoga ko koristi alkohol. Broj učenika/učenica koji/koje lično poznaju i druže se sa osobom ili osobama za koju/koje znaju da koriste alkohol raste od 40% u osnovnoj školi (VIII i IX razred) do 60% u završnim razredima srednje škole.

Ovaj podatak ukazuje da problemi sa alkoholom učenicima/učenicama nijesu nepoznati, te da se oni svakodnevno susreću i druže, i to iz razreda u razred sve više, sa osobama koje koriste alkohol.

Svaki drugi učenik/učenica (tačnije 48%) uzrasta od 13 do 18 godina lično poznaje nekoga ko koristi alkohol.



Broj učenika/učenica koji/koje imaju lično poznanstvo sa osobom koja koristi alkohol se iz razreda u razred uvećava.

DA LI U TVOM ODJELJENJU IMA UČENIKA/ UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL?

Veliki broj (33.9%) učenika/učenica uzrasta od 13 do 19 godina svakodnevno boravi u odjeljenju gdje jedan ili više učenika/učenica, njihovih vršnjaka/vršnjakinja, koristi alkohol.

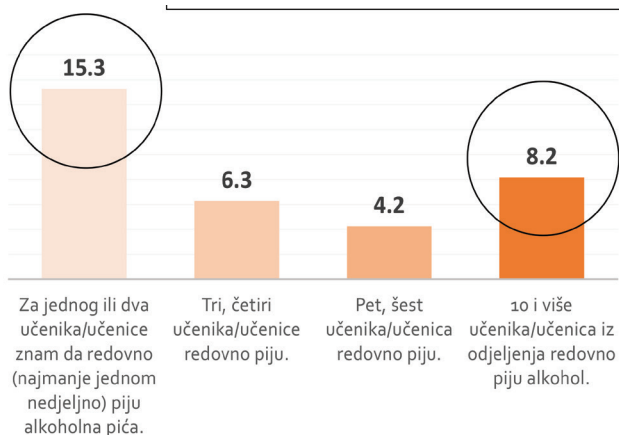


U završnim razredima srednjih škola većina učenika/učenica se nalazi u odjeljenjima u kojima ima učenika/učenica koji/koje koriste alkohol.

Učestalost ovakvih odjeljenja, u kojima postoje učenici/učenice koji/koje koriste alkohol, iz razreda u razred se uvećava, od 22% u osnovnim školama do 60% u srednjim školama gdje **većina učenika/učenica** tvrdi da njihovom odjeljenju ima učenika/učenica koji/koje koriste alkohol.

KOLIKO UČENIKA/UČENICA IZ TVOG ODJELJENJA PIJE ALKOHOLNA PIĆA?

S obzirom na broj učenika/učenica koji/koje koriste alkohol u nekom odjeljenju, mogu se izdvojiti *dva tipa odjeljenja*. Prvi, češći tip, su odjeljenja u kojima **postoje slučajevi** – gdje jedan ili najviše dva učenika/učenice koriste alkohol. Drugi, nešto rjeđi tip, su odjeljenja u kojima je upotreba alkohola od strane učenika/učenica **pojava** – gdje 10 i više učenika/učenica koristi alkohol. Ovaj drugi tip odjeljenja predstavlja naročito nepovoljnu sredinu za učenje i razvoj, kako za učenike/učenice koji/koje koriste, tako i za učenike/učenice koji/koje ne koriste alkohol.



Poseban problem su odjeljenja gdje je upotreba alkohola pojava i gdje postoji socijalni pritisak da i ostali učenici/učenice počnu da koriste alkohol.

Prvi tip odjeljenja, gdje jedan/jedna učenik/učenica ili dvoje njih koristi alkohol, karakterističan je za osnovnu školu, kao i za I i II razred srednje škole. Drugi tip odjeljenja, gdje je upotreba alkohola pojava i u kojima 10 i više učenika/učenica koristi alkohol, dominantno je prisutan u završnim razredima srednje škole. **Na osnovu navedenih podataka, može se zaključiti da sva odjeljenja prolaze kroz faze gdje je prvo u osnovnoj školi upotreba alkohola u odjeljenju na nivou pojedinačnih slučajeva, gdje jedan učenik/jedna učenica ili dvoje njih iz odjeljenja koristi alkohol, da bi kasnije upotreba alkohola u odjeljenju postala pojava, gdje 10 i više učenika/učenica iz odjeljenja koristi alkohol.**

DA LI TI PIJEŠ ALKOHOLNA PIĆA?

U prosjeku trećina (31.7%) učenika/učenica priznaje da ponekad ili redovno pije alkoholna pića! Rasprostranjenost upotrebe alkohola značajno se uvećava iz razreda u razred. Tako npr. u osnovnoj školi (VIII i IX razred) 17 % učenika/učenica povremeno ili redovno koristi alkohol, a u III i IV razredu srednje škole većina, odnosno 61% učenika/učenica povremeno ili stalno koristi alkohol. U I i II razredu srednje škole još uvijek je više onih koji ne piju, u odnosu na one koji piju povremeno ili stalno.

Trećina, odnosno 31.7%, učenika/učenica od 13 do 18 godina kaže da povremeno ili redovno koristi alkohol.

Nikada nijesam pio/pila alkohol.

57%

9-5
učenika/učenica

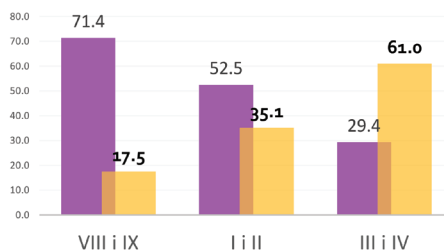


Pijem alkoholna pića?

31.7%

*Ne želim da odgovorim 11.3% učenika/učenica.

Ne pijem alkoholna pića
Pijem alkoholna pića



Broj učenika/učenica koji/koje koriste alkohol iz razreda u razred se uvećava. U završnim razredima srednjih škola većina učenika/učenica povremeno ili stalno koristi alkohol.

Iz razreda u razred broj učenika/učenica koji/koje ne koriste alkohol se smanjuje, a uvećava se broj učenika/ca koji povremeno ili stalno koriste alkohol.

KOLIKO ČESTO PIJEŠ ALKOHOLNA PIĆA?

Među učenicima/učenicama koji/koje koriste alkohol dominantno su zastupljeni učenici/učenice koji **rijetko piju** (22%) odnosno piju ponekad u društvu, na zabavama, rođendanima i sl. S druge strane 9% učenika/učenica kaže da **redovno piju**, najmanje jednom nedjeljno, a ponekad i svakodnevno!

Kada je u pitanju učestalost upotrebe alkohola mogu se izdvojiti tri grupe učenika/učenica:

57.0	Nikada nijesam pio/pila alkohol.	- Učenici/učenice koji/koje ne koriste alkohol ;
22.3	Rijetko pijem, možda ponekad sa društvom.	- Učenici/učenice koji/koje povremeno piju (u društvu, na rođendanima i sl);
4.7	Pijem, najmanje jednom nedjeljno.	- Učenici/učenice koji/koje redovno ili često piju . 9%
1.9	Pijem više puta nedjeljno.	
2.8	Svakodnevno pijem.	

Svaka od podgrupa ima određene specifičnosti i predstavlja poseban izazov u rješavanju problema upotrebe alkohola među mladima.

*11.3% učenika/učenica nije htjelo da se izjasni u odnosu na ovo pitanje.

Kada je u pitanju rasprostranjenost upotrebe alkohola, istraživanje pokazuje da se mogu izdvojiti **tri grupe** učenika/učenica:

- Učenici/učenice **koji/koje nikada ne piju** je najbrojnija grupa (oko 57% njih kaže da nikada ne koristi alkohol).

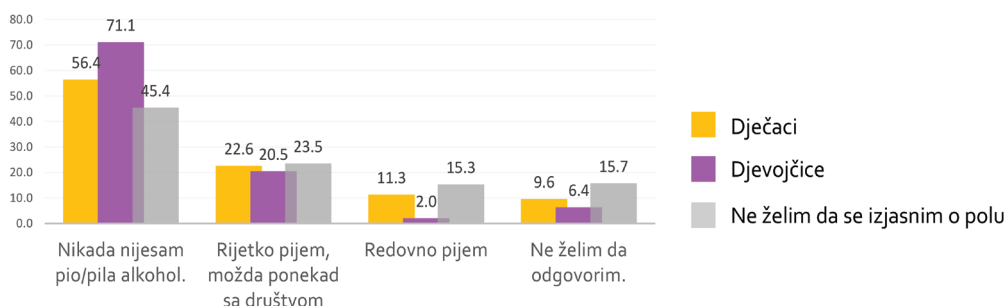
- Učenike/učenice koji/koje koriste alkohol opravdano je podjeliti u dvije grupe. Prvu, veću grupu (oko 22%), čine **učenici/učenice koji/koje povremeno piju**, u društvu, na rođendanima, na žurkama i sl. Drugu, značajno manju grupu (oko 9%), čine **učenici/učenice koji/koje redovno piju**, namanje jednom nedjeljno, a nekada i više puta. Svaka od podgrupa ima određene specifičnosti i predstavlja poseban izazov u rješavanju problema upotrebe alkohola među mladima.

DA LI SE DJEČACI I DJEVOJČICE RAZLIKUJU U KORIŠĆENJU ALKOHOLA?

34% dječaka, 22% djevojčica i 38% učenika/učenica koji/koje se ne izjašnjavaju o polu kaže da povremeno ili stalno koristi alkohol!

U kategoriji onih koji redovno piju daleko više je dječaka (11.3%) nego djevojčica (2.0%)! U kategoriji onih koji povremeno piju podjednako je i dječaka (22,6%) i djevojčica (23.5%)!

U kategoriji onih koji redovno piju daleko više je dječaka nego djevojčica. U kategoriji onih koji povremeno piju podjednako je i dječaka i djevojčica.

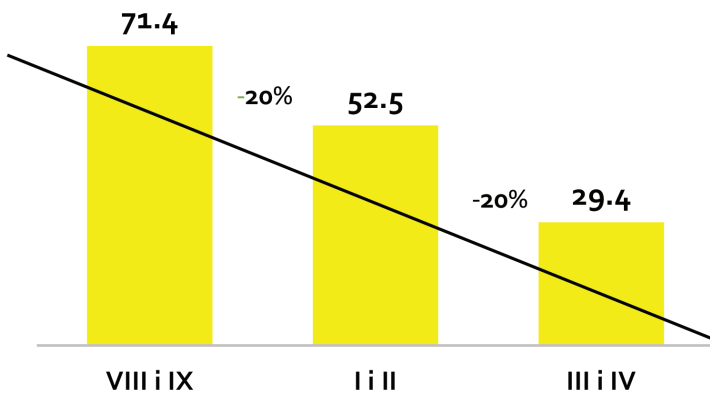


KAKAV JE TREND KORIŠĆENJA ALKOHOLA KOD MLADIH?

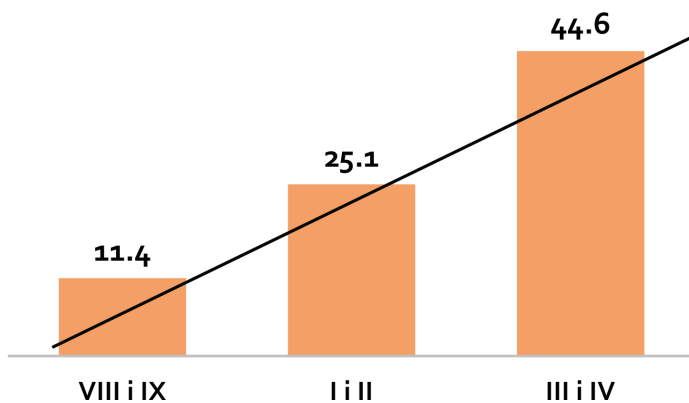
Broj učenika/učenica koji/koje **nikada ne koriste alkohol** smanjuje se iz razreda u razred i to po stopi od 20%. Tako npr. u uzrastu od 13-14 godina 71% učenika/učenica ne koristi alkohol. U uzrastu od 17-18 godina, oko 30% učenika/učenica ne koristi alkohol. Broj učenika/učenica koji/koje povremeno koriste alkohol udvostručuje se u svakom narednom periodu praćenja. Tako npr. u periodu od 13-14 godina 11% učenika/učenica povremeno koristi alkohol. U periodu od 17-18 godina već oko 45% učenika/učenica povremeno koristi alkohol. Trend povećanja broja učenika/učenica koji/koje redovno konzumiraju alkoholna pića nešto je usporeniji u osnovnoj školi i kreće se od 6% kod osnovaca do 16% kod učenika/učenica završnih razreda srednje škole. **Trend je da se iz razreda u razred broj učenika/učenica koji/koje ne koriste alkohol stalno smanjuje u korist onih koji počinju da koriste alkohol, prvo povremeno, a kasnije i redovno.**

Izazov je **kako usporiti ovaj trend** stalnog preliivanja učenika/učenica – od onih koji u nižim razredima uopšte ne koriste alkohol, da bi u višim razredima prvo povremeno, a kasnije i redovno koristili alkohol!

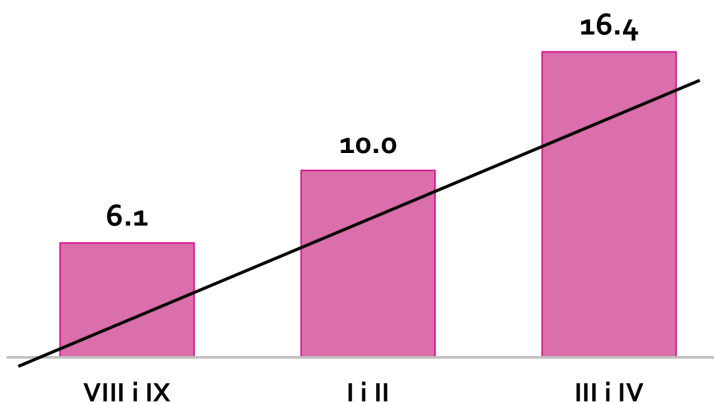
Trend korišćenja alkohola kod mladih



Učenici/učenice koji/koje ne koriste alkohol.



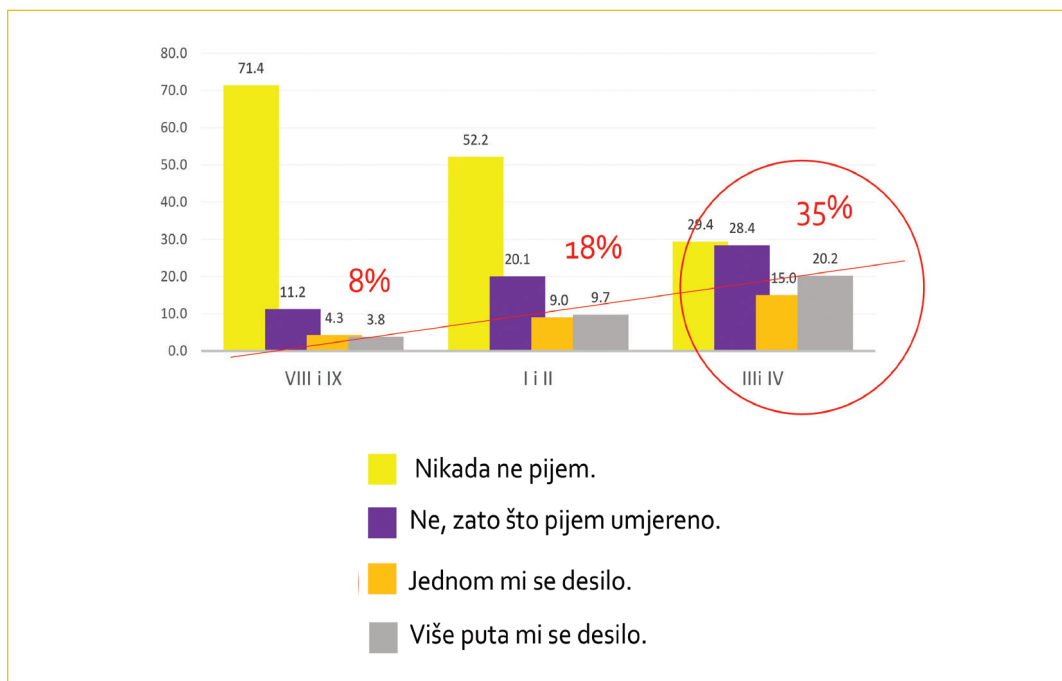
Učenici/učenice koji/koje povremeno koriste alkohol.



Učenici/učenice koji/koje redovno koriste alkohol.

DA LI TI SE DEŠILO DA SE NAPIJEŠ?

Značajan broj učenika/učenica (16,9%) ima iskustva sa pijanstvom, a 9% učenika/učenica se više puta napilo.



Procenat učenika/učenica koji/koje imaju iskustvo sa pijanstvom povećava se iz razreda u razred, počev od 8% u osnovnim školama do 30% u završnim razredima srednje škole. **Radi se o tome da iz razreda u razred sve veći broj učenika/učenica koristi alkohol, i da im se sve češće dešava da se napiju.** U završnim razredima srednjih škole više je učenika/učenica kojima se više puta desilo pijanstvo nego onih koji su se jednom napili.

KOJE ALKOHOLNO PIĆE NAJČEŠĆE KORISTIŠ?

Učenici/učenice najčešće koriste pivo i žestoka pića. Učenici/učenice osnovnih škola (VIII i/ili IX razred), u gimnaziji i srednjim stručnim školama, te dječaci najčešće konzumiraju pivo. Žestoka pića češće konzumiraju dječaci, a koktele djevojčice.

		OŠ	GIM	IVSS	IISS	M	Ž
Pivo	14.2	11.4	17.6	17.6	22.0	20.2	9.1
Vino	5.7	3.4	9.0	7.7	6.2	4.6	6.8
Žestoka pića	10.7	4.6	16.5	15.4	11.8	11.6	8.4
Kokteli	5.8	3.1	10.1	8.2	2.8	2.9	8.1
Ne pijem alkohol	63.6	77.6	46.8	51.3	57.0	60.6	67.7

Na pitanje koliko je teško doći do alkohola, 75% učenika/učenica se opredijelilo za tvrdnju: **Nije teško, ako imaš novac, sve ti je dostupno.** Tako misli 66% učenika/učenica osnovnih škola, 80% učenika/učenica I i II razreda srednje škole, 86% učenika/učenica završnih razreda srednje škole.

ZAKLJUČAK

Svaki drugi učenik/učenica (tačnije 47,9%) uzrasta od 13 do 18 godina **lično poznaje** osobu koja koristi alkohol. Broj učenika/učenica koji/koje lično poznaju ili se druže sa učenikom/učenicom koji/koja koristi alkohol, iz razreda u razred se povećava: od 40% u završnim razredima osnovne škole do 60% u završnim razredima srednje škole. Isto tako uvećava se i **broj odjeljenja** u kojima ima učenika/učenica koji/koje koriste alkohol: od 22% u osnovnoj školi do 60% u srednjoj školi. U osnovnoj školi, najčeće se radi o odjeljenjima sa jednim ili dva učenika/učenice koji/koje koriste alkohol, da bi u završnim razredima srednje škole upotreba alkohola od strane učenika/učenica postala **pojava u većini odjeljenja.**

Svaki treći učenik/učenica, tačnije 31.7%, kaže da povremeno ili često **koristi alkohol.** Broj učenika/učenica koji/koje koriste alkohol iz razreda u razred se uvećava - od 17% u osnovnoj školi, do 60% u završnim razredima srednje škole, gdje je veliki broj učenika/učenica izjavio/izjavila da povremeno ili redovno koristi alkohol. U skladu sa tim je i trend **iskustva sa pijanstvom,** od 8% u osnovnoj školi do 35% u završnim razredima srednje škole.

Među učenicima/učenicama koji/koje po sopstvenom priznanju koriste alkohol, najviše je onih (22%) koji kažu da **povremeno piju,** ponekad u društvu, na zabavama, na rođendanima i sl., dok se 9% učenika/ca izjasnilo da **redovno piju,** najmanje

jednom nedjeljno! Broj učenika/učenica koji/koje povremeno piju udvostručuje se u svakom narednom periodu praćenja – od 14% u VIII i IX razredu osnovne škole, do 45% u završnim razredima srednje škole. Trend povećanja broja učenika/učenica koji/koje stalno piju nešto je usporeniji – od 6% u osnovnoj školi do 16% u završnim razredima srednje škole. Ključno je pitanje kako usporiti ovaj trend stalnog preliivanja učenika/učenica od onih koji/koje u nižim razredima uopšte ne koriste alkohol, da bi ga u višim razredima, prvo povremeno, a kasnije i redovno koristili/koristile!

■ INFORMISANOST UČENIKA/UČENICA O POSLJEDICAMA KONZUMACIJE ALKOHOLA

Upitnikom je ispitano i mišljenje učenika/učenica o tome koliko su informisani o posljedicama konzumacije alkohola, da li znaju porijeklo, pouzdanost tih informacija i na kraju, koliko stvarno poznaju štetnost upotrebe alkohola.

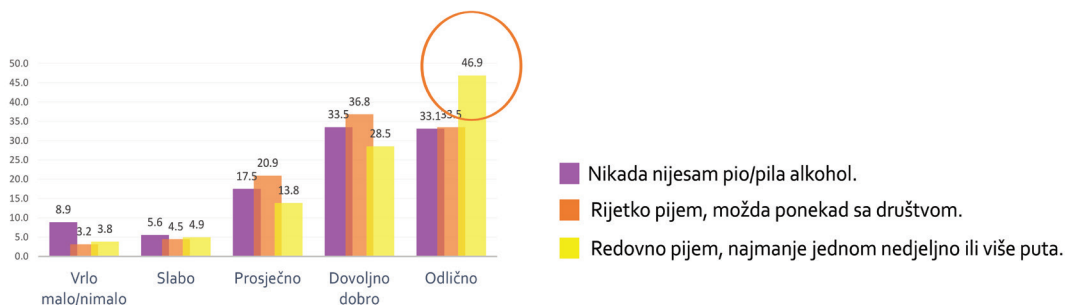
Učenici/učenice su uvjereni/uvjerene da dobro poznaju štetnost upotrebe alkohola, a pri tom se dominantno oslanjaju na nepouzdana izvora informacija!

■ KAKO OCJENJUJEŠ SVOJE ZNANJE O ŠTETNIM POSLJEDICAMA ALKOHOLA?

Većina učenika/učenica (67%) vjeruje da dovoljno dobro ili čak odlično poznaje štetne posljedice alkohola. Svojim znanjem o štetnim posljedicama alkohola najviše su zadovoljni učenici/učenice koji/koje redovno piju – većinom ga ocjenjuju odličnim. Učenici/učenice koji/koje ne piju, kao i učenici/učenice koji/koje povre-

meno piju, oprezniji su u ocjeni svoga znanje o štetnim posljedicama alkohola – najčeće ga ocjenjuju dovoljno dobrim.

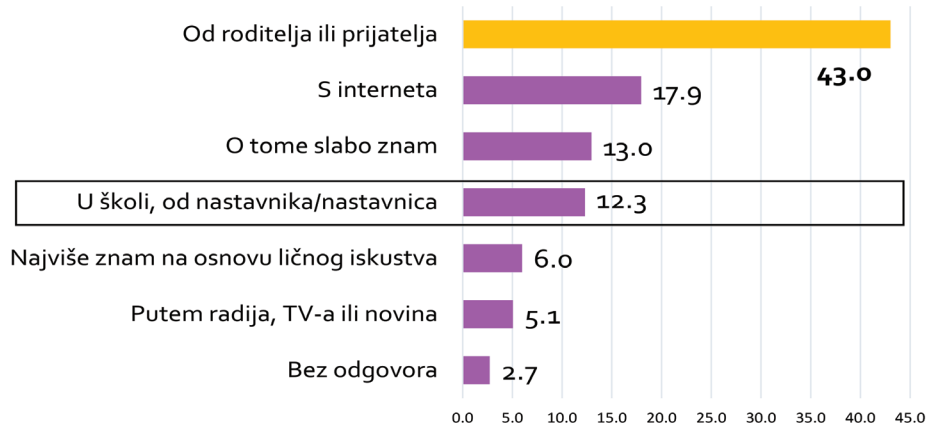
67% učenika/učenica vjeruje da dovoljno dobro ili čak odlično poznaje štetne posljedice alkohola!



Samo naizgled je neobično, a dalji rezultati istraživanja će rasvijetliti zašto učenici/učenice koji/koje redovno koriste alkohol tvrde da su bolje upoznati/upoznate sa štetnim posljedicama alkohola u odnosu na druge dvije podgrupe učenika/učenica.

OD KOGA SI DOBIO/DOBILA NAJVIŠE INFORMACIJA O ŠTETNOSTI AKOHOLA?

Za većinu učenika/učenica **roditelji i prijatelji** su najvažniji izvori informacija o posljedicama alkohola. U odnosu na ove (roditelje, prijatelje, internet), škola ima **značajno manji uticaj** na informisanost učenika/učenica o posljedicama alkohola.

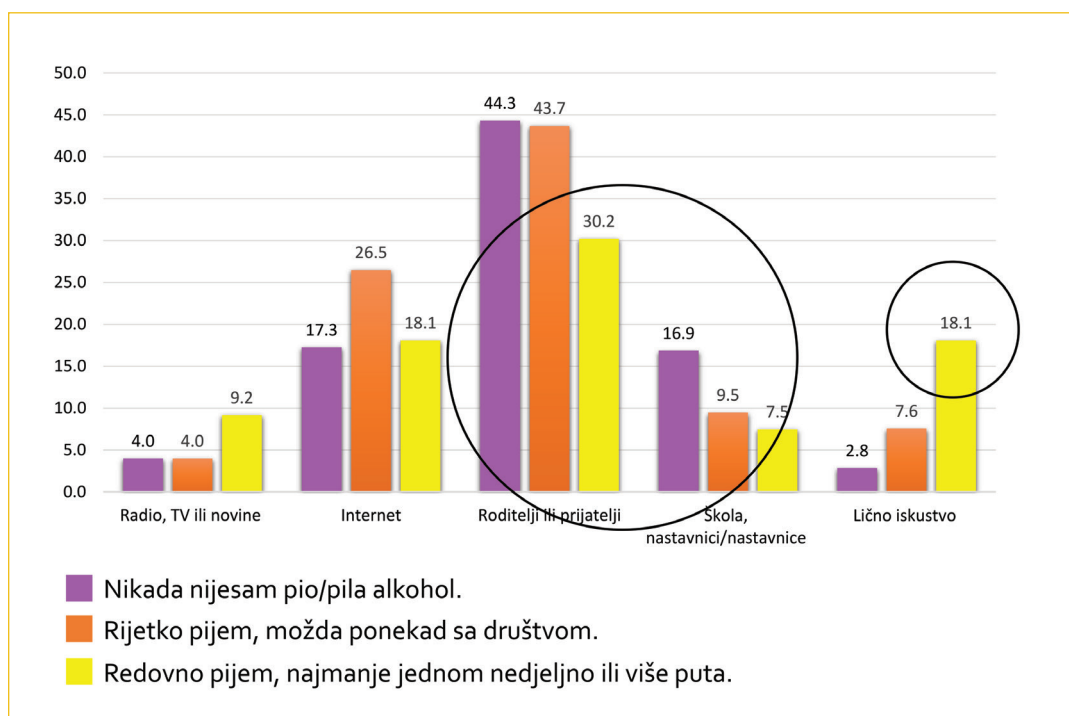


Na osnovu ovih podataka identifikuje se uzrok pojave – visok stepen uvjerenosti učenika/učenica u poznavanje štetnih posljedica alkohola s jedne strane, a s druge, dominantno oslanjanje na nepouzdana izvora informacija, na prijatelje, internet i sl. koji, za razliku od škole, mogu biti i izvor poluinformacija ili čak i netačnih informacija.

NA KOJE IZVORE INFORMACIJA SE DOMINANTNO OSLANJAJU UČENICI/UČENICE?

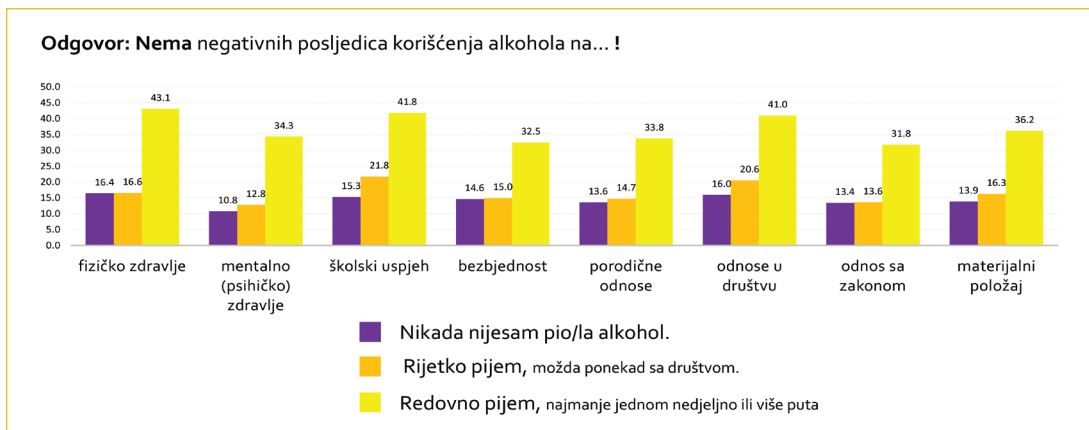
Za učenike/učenice koji/koje redovno piju svojstveno je da su **otporniji na uticaje** koji dolaze spolja. Kada procjenjuju štetne posljedice alkohola, ovi učenici/učenice se više oslanjaju na vlastito iskustvo nego na informacije koje dobijaju u školi. Učenici/učenice koji/koje nikada ne piju najviše se oslanjaju na informacije koje dobijaju od roditelja, kao i na informacije koje dobiju u školi od nastavnika/nastavnica.

Problem predstavlja ovaj evidentno prisutan **otpor kod učenika/učenica**, koji/koje koriste alkohol, da prihvate argumente koji dolaze od škole i nastavnika/nastavnica.



KOLIKE SU NEGATIVNE POSLJEDICE UPOTREBE ALKOHOLA?

Učenci/učenice, koji/koje redovno koriste alkohol, značajno više u odnosu na druge negiraju ili **umanjuju** štetne posljedice alkohola na bilo koji aspekt njihovog zdravlja. Povoljna okolnost je što su učenici/učenice koji/koje povremeno piju podjednako svjesni negativnih posljedica alkohola kao i učenici/učenice koji/koje nikada ne piju.



Postavlja se pitanje kako objasniti činjenicu da učenici/učenice koji/koje redovno piju, praktično negiraju postojanje štetnih posljedica alkohola, a da su pri tome zadovoljni svojim znanjem i da imaju otpor da prihvate argumente koje dobijaju u školi.

Ovakvo ponašanje učenika/učenica koji/koje često i istrajno koriste alkohol može da objasni tzv. **Festingerova teorija kognitivnog ne/sklada**. Prema ovoj teoriji, kako bismo održali unutrašnji sklad, mi težimo da održimo sklad između naših stavova i naših postupaka – npr. neko ko ima negativan stav prema alkoholu, zaista i ne koristi alkohol. Ali situacija može biti i obrnuta, neko ko koristi alkohol umanjuje njegove negativne posljedice i na sve načine se brani od spoljašnjih uticaja koji bi poremetili ovu ravnotežu.

ZAKLJUČAK

Većina učenika/učenica, onih koji/koje ne piju, ali i onih koji/koje povremeno piju, svjesno je da alkohol ima određene štetne posljedice na njihovo fizičko, psihičko i socijalno zdravlje. Svoje znanje o štetnim posljedicama alkohola ovi/ove učenici/učenice najčešće temelje na informacijama koje dobijaju od roditelja, prijatelja ili putem interneta i prilično su uvjereni da su dovoljno dobro informisani o ovim pitanjima.

Učenici/učenice koji/koje često piju, uglavnom negiraju ili **minimiziraju** mogućnost štetnog uticaja alkohola na njihovo zdravlje. Svoje znanje o posljedicama alkohola više od drugih **temelje na ličnom iskustvu** i brane se od uticaja spolja – prije svega od uticaja škole. Ovakvo ponašanje objašnjava tzv. Festingerova teorija kognitivnog nesklada prema kojoj čovjek osjeća nelagodu ako su u neskladu njegovo ponašanje i uvjerenje, i nastoji da uvjerenja koja protivrječe njegovom ponašanju, ili zanemari, ili da ih zamijeni uvjerenjima koja mu odgovaraju (npr. kada su u školi suočeni/suočene sa činjenicama o štetnosti alkohola, oni/one se pozivaju na lična iskustva – da ih alkohol opušta i sl.).

STAVOVI UČENIKA/UČENICA O KORIŠĆENJU ALKOHOLA

Upitnikom su ispitani i stavovi učenika/učenica o tome koliko je upotreba alkohola problem među mladima, kako oni gledaju na vršnjake/vršnjakinje koji/koje konzumiraju alkohol, i na kraju, do koje mjere opravdavaju korišćenje alkohola.

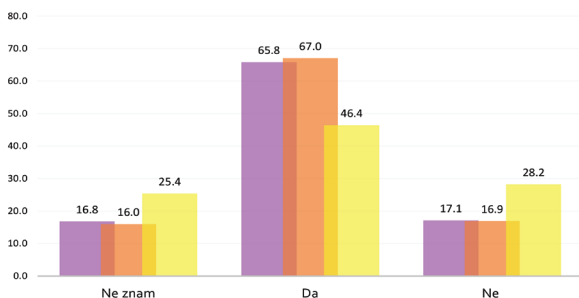
Većina učenika/učenica smatra da je upotreba alkohola problem, ali u isto vrijeme većina ima neutralan stav prema učenicima/učenicama koji/koje koriste alkohol – ne smatraju ih popularnim, ali ih i ne osuđuju! Posebno je zabrinjavajuće da većina učenika/učenica, bez obzira da li koriste alkohol ili ne, ima razumijevanja za upotrebu alkohola u pojedinim situacijama!

DA LI JE UPOTREBA ALKOHOLA DANAS PROBLEM MEĐU MLADIMA?

Većina učenika/učenica, posebno oni/one koji/koje ne piju, ali i oni/one koji/koje povremeno piju smatra da je upotreba alkohola problem među mladima. Među učenicima/učenicama koji/koje upotrebu alkohola ne smatraju problemom, naj-

više je onih koji redovno piju, što je u skladu sa teorijom o potrebi usklađivanja svojih stavova i svog ponašanja.

Smatraš li da je upotreba alkohola problem među mladima?



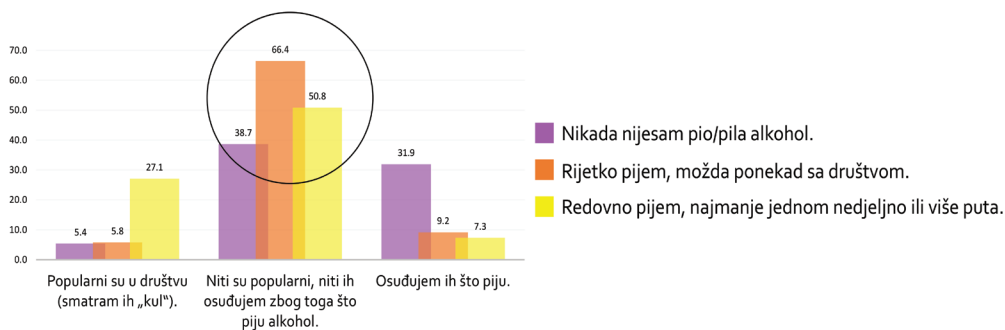
Većina (66%) učenika/učenica uzrasta od 13 do 18 godina smatra da je upotreba alkohola problem među mladima.

Učenici/učenice koji/koje često koriste alkohol, u manjoj mjeri smatraju to problemom.

- Nikada nijesam pio/pila alkohol.
- Rijetko pijem, možda ponekad sa društvom.
- Redovno pijem, najmanje jednom nedjeljno ili više puta.

KAKO GLEDAŠ NA SVOJE VRŠNJAKE/VRŠNJAKINJE KOJI KORISTE ALKOHOL?

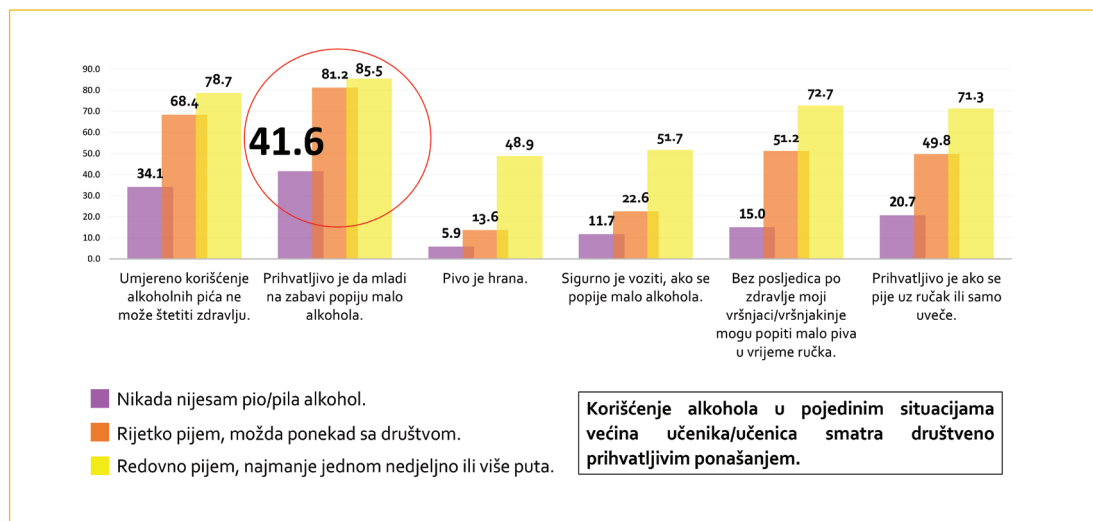
Među učenicima/učenicama koji/koje osuđuju učenike/učenice koji/koje koriste alkohol, najviše je onih koji/koje nikada ne koriste alkohol. Među onima koji takve učenike/učenice smatraju popularnim najviše je onih koji i sami konzumiraju alkohol.



Međutim, zabrinjavajuće je da većina učenika/učenica ima neutralan stav u odnosu na ponašanje učenika/učenica koji/koje koriste alkohol – niti ih smatraju popularnim, niti ih osuđuju! To zapravo govori o atmosferi, o kontekstu u kom se dešava takvo ponašanje.

KOLIKO JE OPRAVDANO KORIŠĆENJE ALKOHOLA?

Najmanje opravdanja za korišćenje alkohola imaju učenici/učenice koji/koje nikada ne piju. S druge strane upotrebu alkohola najviše opravdavaju učenici/učenice koji/koje koriste alkohol. Učenici/učenice koji/koje povremeno piju, u vezi sa ovim pitanjem, imaju sličan stav kao učenici/učenice koji/koje redovno piju. I ovi učenici/učenice u značajnoj mjeri imaju razumijevanja za upotrebu alkohola u pojedinim situacijama.



Posebno je zabrinjavajuće da kod **većine** učenika/učenica, bez obzira da li koriste alkohol ili ne, postoji visok stepen razumijevanja za to da mladi na zabavama mogu popiti malo alkohola, ili da umjereno korišćenje alkoholnih pića ne može štetiti zdravlju, ili ako se pije uz ručak ili samo uveče. Čak 42% učenika/učenica koji/koje ne koriste alkohol ima razumijevanje za to da njihovi vršnjaci/vršnjakinje na zabavama mogu popiti malo alkohola.

ZAKLJUČAK

Većina učenika/učenica – 66%, bez obzira da li koriste alkohol ili ne, smatra da je upotreba alkohola **problem** među mladima, ali isto tako većina ima **neutralan** stav prema učenicima/učenicama koji/koje koriste alkohol – niti ih smatraju popularnim, niti ih osuđuju zbog takvog njihovog ponašanja. Posebno je zabrinjavajuće da kod većine učenika/učenica, bez obzira da li koriste alkohol ili ne, postoji **razumijevanje** za to da mladi na zabavama mogu popiti malo alkohola. Slično je i sa drugim stavovima: da umjereno korišćenje alkoholnih pića ne može štetiti zdravlju, da je dozvoljeno ako se pije uz ručak ili samo uveče itd. Sve to govori o specifičnoj atmosferi, o kontekstu u kom se dešava alkoholno ponašanje mladih.

MENTALNO, SOCIJALNO I FIZIČKO ZDRAVLJE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

Brojna istraživanja su dokazala povezanost između upotrebe alkohola i mentalnog, socijalnog i fizičkog zdravlja mladih, bilo da se upotreba alkohola smatra uzrokom zdravstvenih problema ili se posmatra kao posljedica mentalnog, socijalnog i fizičkog zdravlja mladih. I ovim istraživanjem se utvrđivala ta veza – kako je mentalno, socijalno i fizičko zdravlje učenika/učenica koji/koje konzumiraju alkohol.

I ovo istraživanje, kao i brojna druga, ukazuje na postojanje određene veze između korišćenja alkohola i problema koji se tiču mentalnog, socijalnog i fizičkog zdravlja mladih.

KAKVO JE MENTALNO ZDRAVLJE UČENIKA/UČENICA?

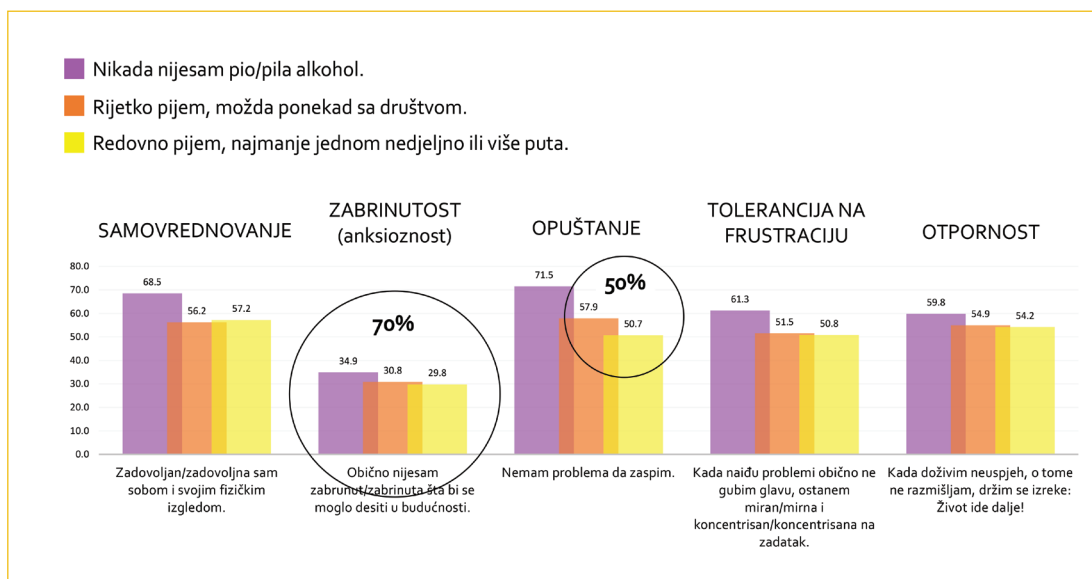
Ispitane su reakcije učenika/učenica na skalama Harterove skale¹ za samoprocjenu predalodescenata i adolescenata, i to: 1. *Opšte samovrednovanje* – ispituje stepen u kojem je učenik/učenica zadovoljan/zadovoljna sobom, svojim fizičkim izgledom i životom u cjelini; 2. *Zabrinutost* – pretjerana zabrinutost vodi u anksioznost koja može biti okidač za mnoge, čak i fizičke tegobe; 3. *Opuštanje* – ispituje probleme sa odmorom, spavanjem i opuštanjem; 4. *Samokontrola* – ispituje spremnost da se pribrano reaguje u situacijama koje izazivaju jake emocije; 5. *Otpornost* – ispituje sposobnost pojedinca da se nakon neprijatnih događaja brzo oporavi i povrati uobičajen tok života.

Većina mladih, njih 64% od 13 do 18 godina, pokazuje **visok nivo zabrinutosti** za ono šta bi se moglo desiti u budućnosti. Zabrinutost nije isto što i anksioznost, ali predstavlja plodno tlo za mnoge probleme. Veliki broj mladih (43%) ima niži nivo tolerancije na frustraciju, te lako doživljavaju neuspjeh u školi, u odnosima i sl., što opet predstavlja plodno tlo za druge probleme.

¹ Koristili smo adaptiranu verziju (Pešikan & Lalović 2021) Harterove skale *Profile for Children*, Harter, 1988.

KAKVO JE MENTALNO ZDRAVLJE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL?

U poređenju sa drugim učenicima/učenicama, učenici/učenice koji/koje koriste alkohol manje su zadovoljni sobom. Ovi učenici/učenice imaju niži nivo tolerancije na frustraciju, lako dožive neuspjeh, a teže se oporavljaju. Više od drugih imaju probleme sa opuštanjem i spavanjem. Učenici/učenice koji/koje povremeno koriste alkohol imaju slične probleme, ali u manjoj mjeri.



KAKVO JE SOCIJALNO ZDRAVLJE UČENIKA/UČENICA?

Ispitane su reakcije učenika/učenica na skalama²: 1. *Emocionalne inteligencije* – sposobnost uspostavljanja i održavanja dobrih odnosa sa drugim ljudima; 2. *Empatije* – ispituje spremnost da se razumije kako je „biti u koži druge osobe“ i saosjećati se sa njom; 3. *Tolerancije* – ispituje spremnost da se prihvata i uvažava različitost (različita mišljenja, ponašanja, stavovi); 4. *Miroљubivosti* – ispituje spremnost za nenasilno rješavanje sukoba sa drugima, da se cijeni dobra komunikacija; 5. *Društvene prihvaćenosti* – ispituje stepen u kojem se pojedinac/pojedinka osjeća popularnim/popularnom i prihvaćenim/prihvaćen-

² Koristili smo adaptiranu verziju (Pešikan & Lalović 2021) Harterove skale za samoprocjenu predalosenata i adolesenata (*Self-perception Profile for Children*, Harter, 1988)

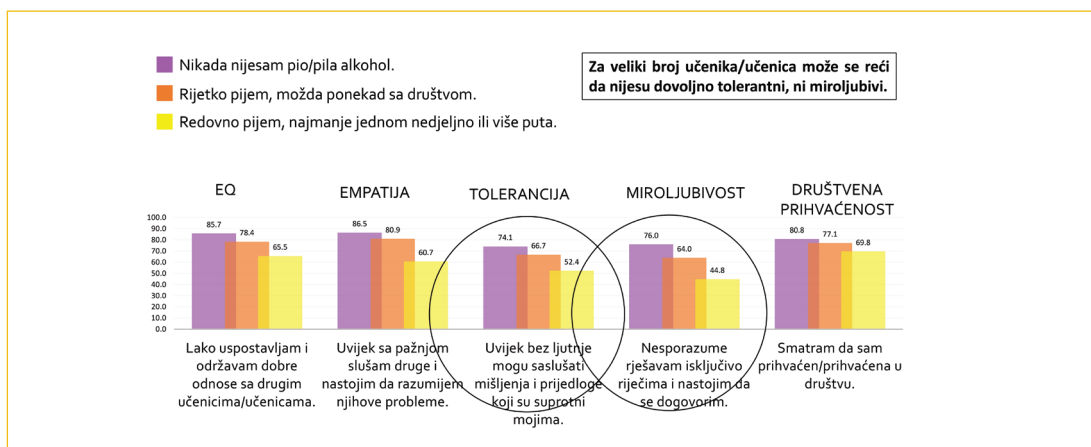
om od vršnjaka/vršnjakinja.

Za značajan broj učenika/učenica, (oko 31%) od 13 do 18 godina, može se reći da nijesu dovoljno tolerantni, ni miroljubivi, što samo po sebi stvara nepovoljnu klimu i problem u socijalnim odnosima učenika/učenica.

KAKVO JE SOCIJALNO ZDRAVLJE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL?

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol imaju osjećaj da su neprihvaćeni/neprihvaćene od drugih i imaju problem da uspostave i održe dobre odnose sa vršnjacima/vršnjakinjama. Imaju manje razumijevanja za probleme drugih (manje su empatični), teže prihvataju drugačija mišljenja, stavove, ponašanja (manje su tolerantni) i skloni su agresivnim reakcijama.

Socijalne kompetencije učenika/učenica koji/koje povremeno piju sličnije su kompetencijama učenika/učenica koji/koje nikada ne piju, nego onih koji/koje često piju.



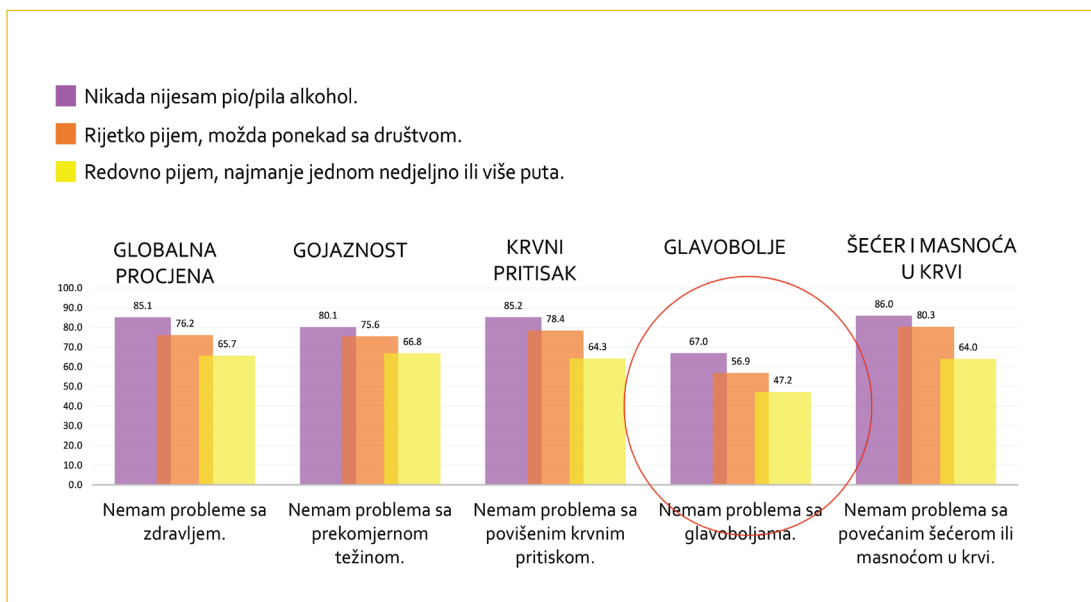
KAKVO JE FIZIČKO ZDRAVLJE UČENIKA/CA?

Učenici/učenice su procjenjivali/procjenjivale svoje fizičko zdravlje, i to opšte (*kakvo je tvoje fizičko zdravlje*), a zatim i pojedinačno u odnosu na gojaznost, krvni pritisak, glavobolje, šećer i masnoće u krvi. Jasno je da se od učenika/učenica ne može očekivati da objektivno procijene svoje fizičko zdravlje, ovdje se prije radi o **subjektivnom stanju**, o doživljaju svog fizičkog zdravlja, što je značajno za temu kojom se bavi ovo istraživanje.

Značajan broj učenika/učenica osjeća fizičke tegobe, a posebno zabrinjava podatak da gotovo 40% učenika/učenica izjavljuje da ima problema sa glavoboljama.

KAKVO JE FIZIČKO ZDRAVLJE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL?

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol svoje fizičko zdravlje procjenjuju značajno lošijim u odnosu na druge učenike/učenice. Učenici/učenice koji/koje povremeno piju, prema procjeni svog fizičkog zdravlja, nalaze se tačno između ove dvije grupe. Posebno se izdvaja stavka koja se odnosi na **glavobolje**, što učenici/učenice mogu u velikoj mjeri objektivno procijeniti. Izgleda da učenici/učenice koji/koje konzumiraju alkohol češće imaju glavobolje u odnosu na ostale učenike/učenice.



ZAKLJUČAK

I ovo istraživanje, kao i brojna druga, ukazuje na postojanje određene veze između konzumiranja alkohola i problema koji se tiču mentalnog, socijalnog i fizičkog zdravlja učenika/učenica. Na osnovu podataka iz ovog istraživanja nije opravdano izvoditi čvrste zaključke o smjeru te veze, ali je najvjerovatnije **da postoje obostrani uticaji**. Moguće je da korišćenje alkohola dovodi do određenih mentalnih, socijalnih i fizičkih problema, ali je isto tako moguće da određeni

mentalni, socijalni i/ili fizički problemi pojedine učenike/učenice čine sklonijim da češće koriste alkohol. Međutim, nedvosmisleno je utvrđeno da se učenici/učenice koji/koje koriste alkohol, češće od ostalih suočavaju sa problemima koji se odnose na njihovo mentalno, socijalno i fizičko zdravlje.

Za predmet ovog istraživanja nije bez značaja istaći činjenice da je znatan broj učenika/učenica zabrinut za svoju budućnost i da ima niži nivo tolerancije na frustraciju. Kada su u pitanju socijalni odnosi, učenici/učenice dominantno nemaju dovoljan nivo tolerancije i miroljubivosti. Veći broj učenika/učenica osjeća određene fizičke tegobe i imaju probleme sa glavoboljom.

NAČIN KORIŠĆENJA SLOBODNOG VREMENA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

Istraživanjem je obuhvaćeno i kako mladi, posebno oni koji konzumiraju alkohol, koriste slobodno vrijeme i kakve su njihove zdravstvene navike.

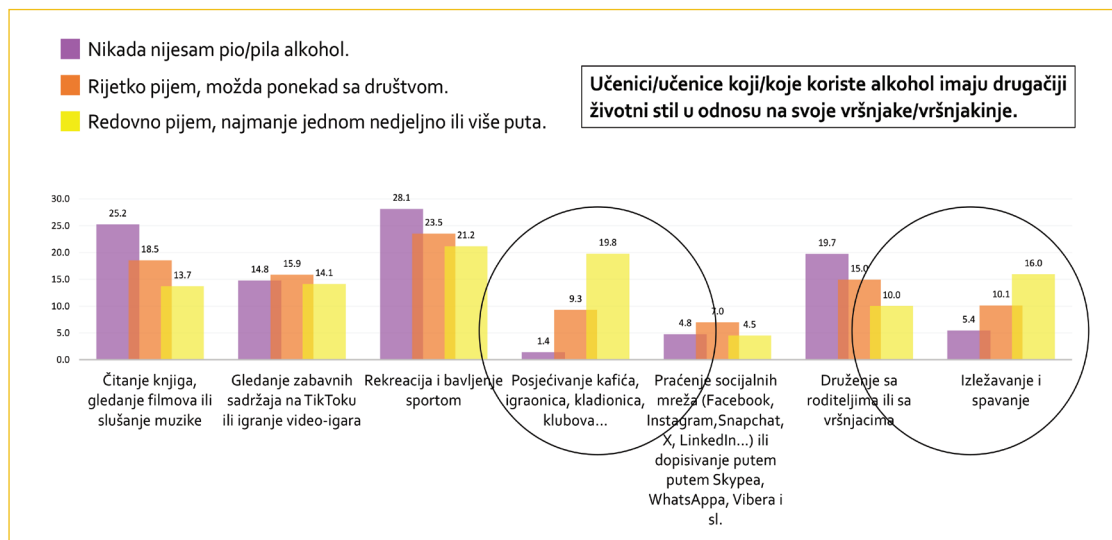
Životni stil i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol značajno se razlikuju od životnog stila i zdravstvenih navika učenika/učenica koji/koje nikada ne koriste alkohol.

KOJI JE IDEALAN NAČIN KORIŠĆENJA SLOBODNOG VREMENA UČENIKA/UČENICA?

Većina mladih uzrasta od 13 do 18 godina svoj idealan način slobodnog vremena povezuje sa sportom i fizičkom aktivnošću, sa čitanjem knjiga, druženjem i sl. Međutim, postoji određeni broj učenika/učenica koji/koje bi slobodno vrijeme radije provodili u kafićima, igraonicama, klubovima i sl.

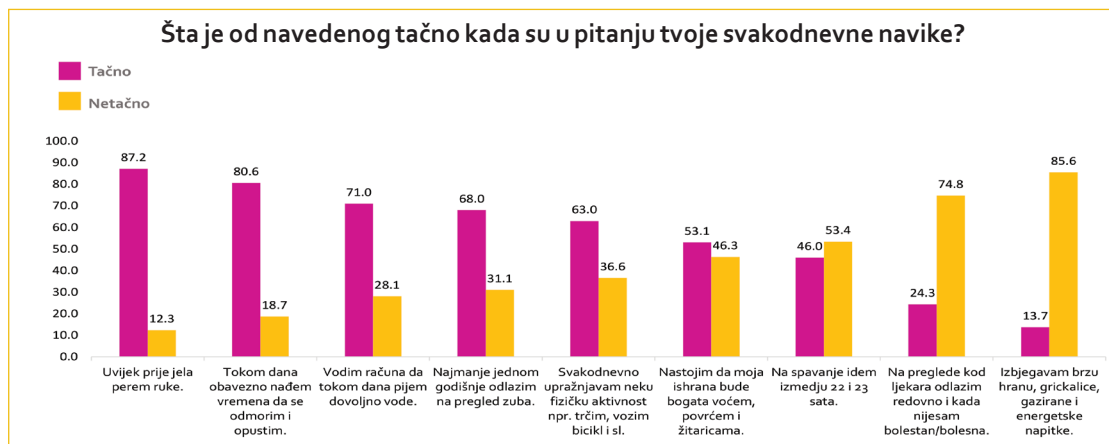
KOJI JE IDEALAN NAČIN KORIŠĆENJA SLOBODNOG VREMENA UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL?

Učenici/učenice koji/koje često koriste alkohol slobodno vrijeme ne koriste za čitanje knjiga ili za druženje sa roditeljima. Oni preferiraju posjećivanje kafića, igraonica, kladionica, kao i spavanje i izležavanje.



KAKVE SU ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA?

Većina učenika/učenica uzrasta 13 do 18 godina kasno ide na spavanje, bez prepreka koriste brzu hranu, grickalice, gazirane i energetske napitke i rijetko posjećuju ljekara.



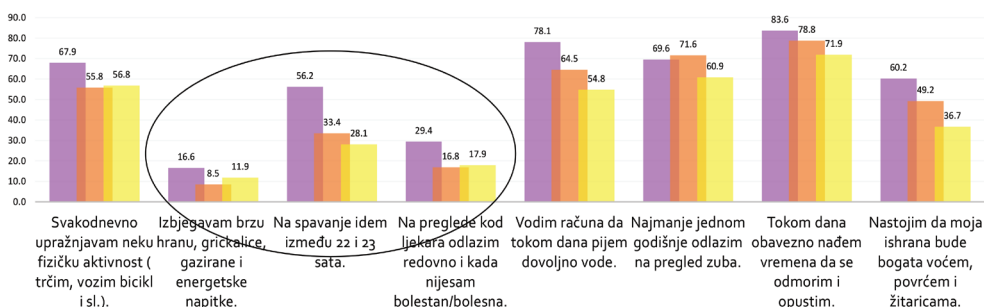
■ KAKVE SU ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/ UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL?

Mladi koji koriste alkohol, bilo redovno ili povremeno, imaju drugačije zdravstvene navike u odnosu na druge učenike/učenice, posebno u odnosu na učenike/učenice koji/koje ne koriste alkohol. Ovi učenici/učenice češće od drugih **kasno idu na spavanje** i manje vode računa o zdravoj ishrani i redovnoj fizičkoj aktivnosti.

Zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol

- Nikada nijesam pio/pila alkohol.
- Rijetko pijem, možda ponekad sa društvom.
- Redovno pijem, najmanje jednom nedjeljno ili više puta.

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol imaju drugačije zdravstvene navike u odnosu na svoje vršnjake/vršnjakinje.



ZAKLJUČAK

Životni stil i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje konzumiraju alkohol značajno se razlikuju od životnog stila i zdravstvenih navika učenika/učenica koji/koje nikada ne koriste alkohol. Ovi učenici/učenice značajno češće posjećuju kafiće, igraonice, kladionice i sl., a u slobodno vrijeme vole da se izležavaju i spavaju. Češće od ostalih učenika/učenica kasno idu na spavanje i manje vode računa o zdravoj ishrani i redovnoj fizičkoj aktivnosti.

U vezi sa ovom temom nije bez značaja istaći i činjenicu da većina učenika/učenica kasno ide na spavanje, bez prepreka koriste brzu hranu, grickalice, gazirane i energetske napitke i da rijetko posjećuju ljekara.

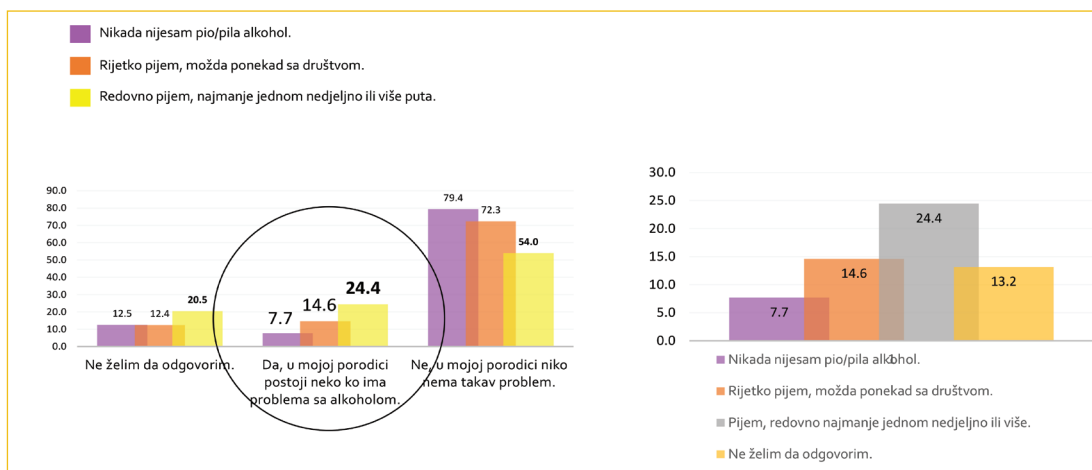
UTICAJ PORODICE NA STAVOVE, PONAŠANJA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

Predmet istraživanja je i porodični kontekst učenika/učenica koji/koje koriste alkohol i kakav uticaj porodica ima na njihovo ponašanje.

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol već u porodici imaju model za takvo ponašanje. Oni smatraju da njihovi roditelji nemaju nedvosmisleno negativne stavove o korišćenju alkohola, da ne osuđuju prisustvo kafića i kladionica u blizini škole; da nemaju visoka očekivanja kada su u pitanju bavljenje sportom, zdrava ishrana i sl.

DA LI U PORODICI POSTOJI NEKO KO IMA PROBLEME SA ALKOHOLOM?

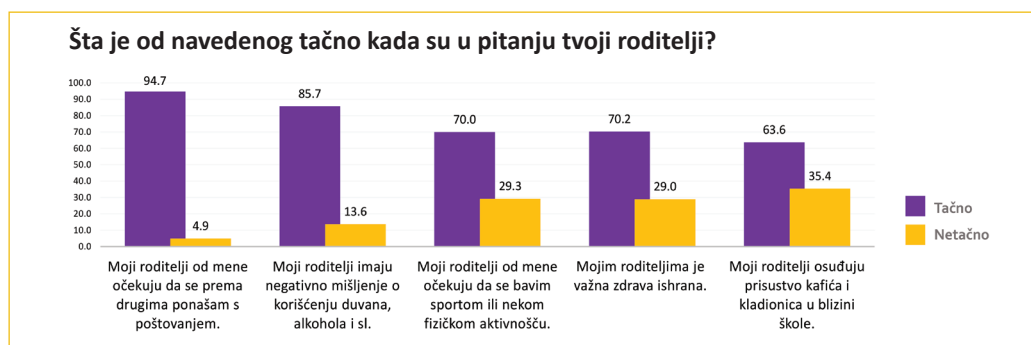
Učenici/učenice koji/koje konzumiraju alkohol češće od drugih dolaze iz porodice u kojoj postoji neko ko ima problema sa alkoholom! S obzirom na osjetljivost ovog pitanja nije nevažno napomenuti da je i u kategoriji učenika/učenica koji/koje nije su željeli/željele da odgovore na ovo pitanje najviše upravo učenika/učenica koji/koje redovno konzumiraju alkohol.



KAKO UČENICI/UČENICE VIDE STAVOVE SVOJIH RODITELJA?

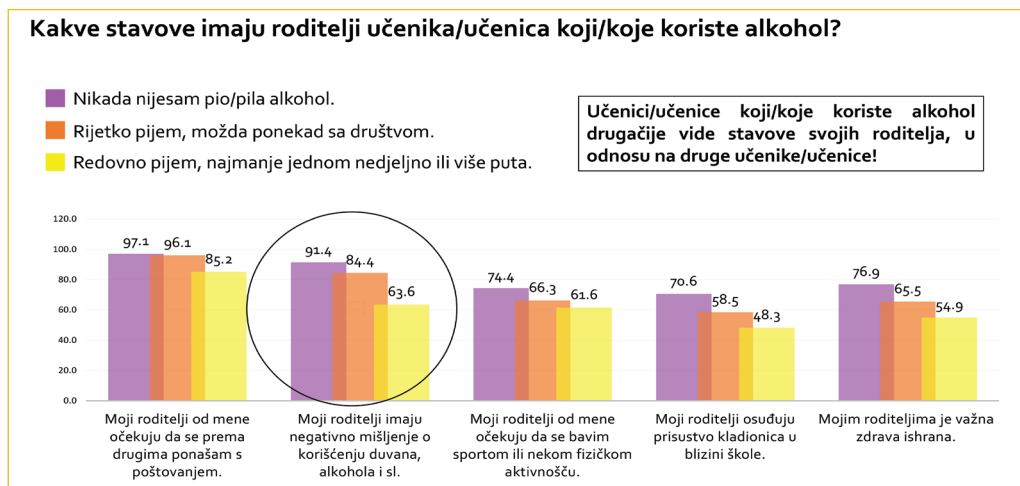
Ovim istraživanjem nijesu se direktno ispitivali stavovi roditelja o pitanjima koja su važna za predmet istraživanja, ali to nije bilo ni potrebno. Važnija od stava roditelja su **tumačenja** tih stavova od strane njihove djece – kako djeca vide/tumače stavove svojih roditelja.

U cjelini gledano, učenici/učenice smatraju da njihovi roditelji imaju najmanje rezervi prema činjenici da u blizini škole postoje kafići, kladionice i sl. Čak 35% učenika/učenica smatra da to njihovim roditeljima ne smeta, što je indikativno kada je u pitanju odnos mladih prema posjećivanju kafića, kladionica i sl.



KAKO UČENICI/UČENICE KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL VIDE STAVOVE SVOJIH RODITELJA?

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol smatraju da njihovi roditelji nemaju negativne stavove o korišćenju alkohola, duvana i sl., da ne osuđuju prisustvo kafića i kladionica u blizini škole; da nemaju visoka očekivanja od njih kada je u pitanju bavljenje sportom, zdravom ishranom i sl.



Način kako ovi učenici/učenice vide stavove svojih roditelja može biti više objektivn (činjenica je da veliki broj ovih učenika/učenica dolazi iz porodice u kojoj postoje modeli neprihvatljivog odnosa prema upotrebi alkohola), ali može biti i više subjektivan i predstavljati na neki način opravdanje za vlastito ponašanje.

ZAKLJUČAK

Učenici/učenice koji/koje konzumiraju alkohol, posebno oni/one koji/koje to često rade, u porodici već imaju prisutan **model** takvog ponašanja. Žive u porodici u kojoj, pored njih, živi još neko ko ima problem sa alkoholom. Pored ovog objektivnog uticaja važan je i jedan drugi, više subjektivan uticaj, a koji se ogleda u pogrešnom (ali moguće je i tačnom) tumačenju stavova svojih roditelja na način što se njima opravdava vlastito neprihvatljivo ponašanje. Oni smatraju da njihovi roditelji nemaju jasno izražene negativne stavove o korišćenju alkohola, duvana i sl., da ne osuđuju prisustvo kafića i kladionica u blizini škole, da nemaju visoka očekivanja od njih kada je u pitanju bavljenje sportom, zdravom ishranom i sl.

Za ovaj segment istraživanja nije bez značaja činjenica da nemalom broju roditelja, po mišljenju njihove djece, nije problematično da u blizini škole postoje kafići i kladionice i sl.

ZAJINTERESOVANOST UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOŁ ZA ŠKOLU I ZA TEME KOJE SE TIČU PREVENCIJA BOLESTI ZAVISNOSTI I SL.

Kako bi se procijenio uticaj škole na stavove i ponašanje učenika/učenica koji/koje konzumiraju alkohol, važno prethodno pitanje je koliko su ovi učenici/učenice uopšte zainteresovani za školu i teme kao što su ishrana, fizička aktivnost, mentalno zdravlje, prevencija bolesti zavisnosti i slične oblasti. Od odgovora na ovo pitanje u velikoj mjeri zavisi i mogućnost uticaja škole na stavove i ponašanje učenika/učenica koji/koje koriste alkohol.

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol nijesu toliko zainteresovani za školu, niti su zainteresovani za teme koje se tiču prevencije bolesti zavisnosti i sl., što već ukazuje na ograničene mogućnosti škole da putem edukativnih programa utiče na stavove i ponašanja ovih učenika/učenica. U grupi učenika/učenica koji/koje nastavu fizičkog vaspitanja doživljavaju kao nametnutu, najviše je učenika/učenica koji/koje redovno koriste alkohol.

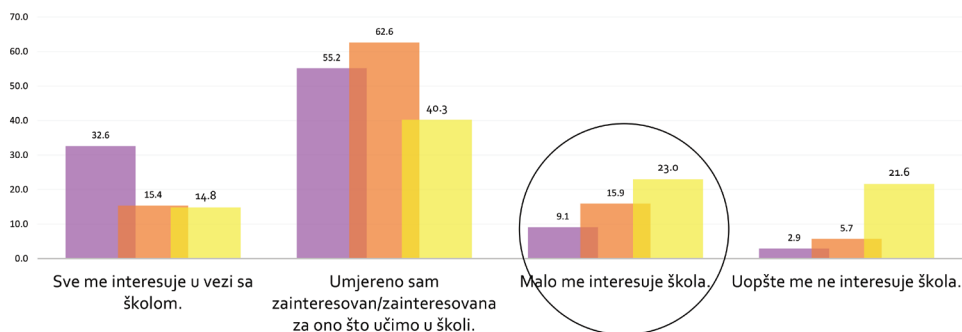
KOLIKO SU UČENICI/UČENICE KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOŁ ZAJINTERESOVANI ZA ŠKOLU?

Učenici/učenice koji/koje često konzumiraju alkohol **manje su zainteresovani** za školu i češće se pojavljuju u grupi učenika/učenica koji/koje su tokom školovanja već ponavljali razred. Učenici/učenice koji/koje povremeno konzumiraju alkohol umjereno su zainteresovani za školu, dok je u kategoriji učenika/učenica koji/koje su zainteresovani za školu najviše onih koji/koje nikada ne konzumiraju alkohol.

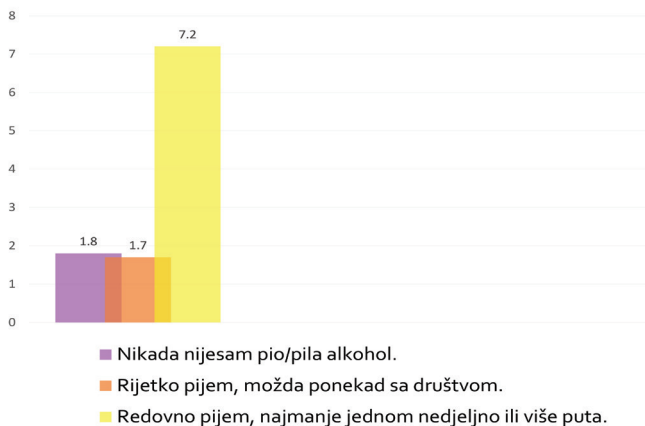
Zainteresovanost učenika/učenica koji/koje koriste alkohol za školu

- Nikada nijesam pio/pila alkohol.
- Rijetko pijem, možda ponekad sa društvom.
- Redovno pijem, najmanje jednom nedjeljno ili više puta.

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol manje su zainteresovani za školu i češće se pojavljuju u grupi onih koji su tokom školovanja ponavljali razred.



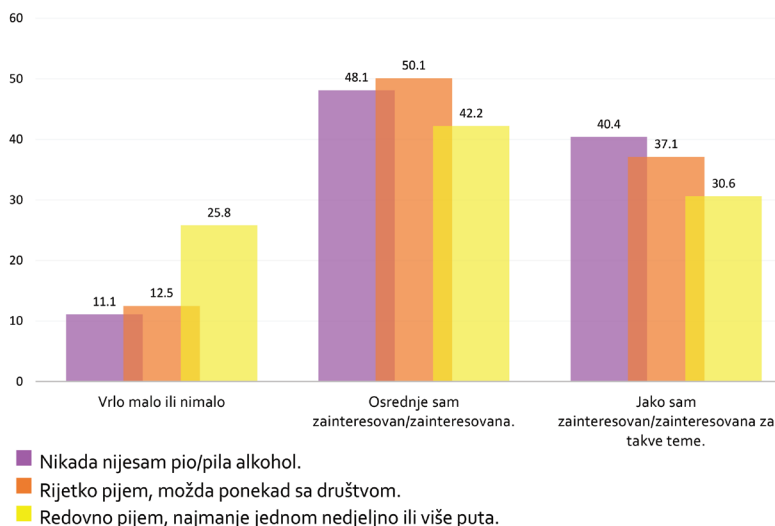
Da li ti se tokom školovanja dešavalo da ponavljaš razred?



KOLIKO SU UČENICI/UČENICE KOJI/KOJE KORIŠTE ALKOHOL ZAINTERESOVANI ZA TEME KAO ŠTO SU ISHRANA, FIZIČKA AKTIVNOST, MENTALNO ZDRAVLJE, PREVENCIJA BOLESTI ZAVISNOSTI I SLIČNE OBLASTI?

Učenici/učenice koji/koje često konzumiraju alkohol ne samo da su manje zainteresovani za školu već ih manje interesuju i teme koje se tiču ishrane, fizičkih aktivnosti, mentalnog zdravlja, prevencije bolesti zavisnosti i sl. U kategoriji zainteresovanih učenika za ove teme najviše je učenika/učenica koji/koje nikada ne koriste alkohol.

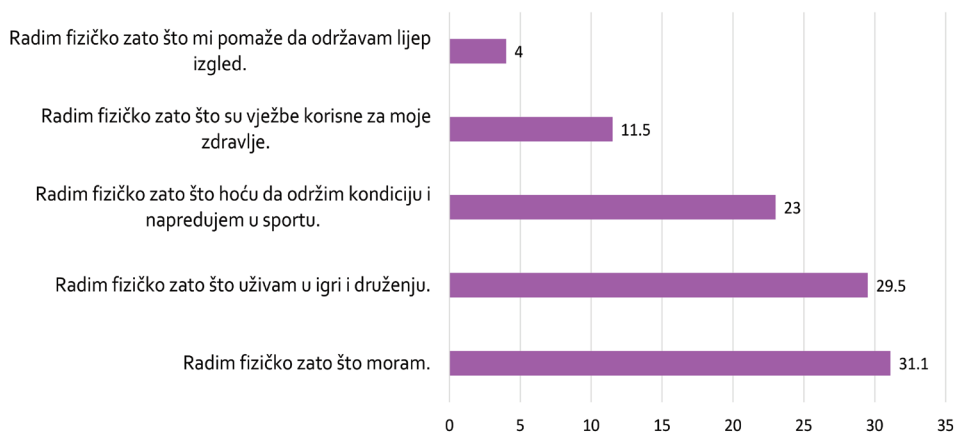
Koliko su učenici/učenicke koji/koje koriste alkohol zainteresovani za teme kao što su ishrana, fizička aktivnost, mentalno zdravlje, prevencija bolesti zavisnosti i slične oblasti?



KOLIKO SU UČENICI/UČENICE ZAINTERESOVANI ZA NASTAVU FIZIČKOG VASPITANJA?

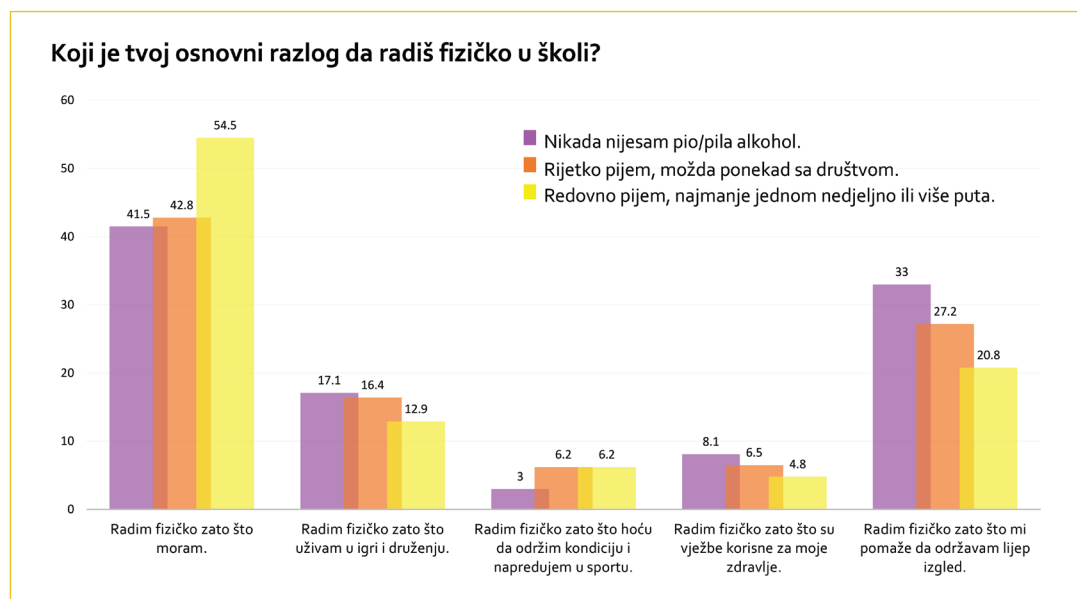
Istraživanjem je ispitan i odnos učenika/učenicke prema nastavi fizičkog vaspitanja – šta je osnovni motiv za pohađanje ovih časova. Većina učenika/učenicke ima pozitivan odnos prema nastavi fizičkog vaspitanja, iz više razloga: igra i druženje, održavanje kondicije, zdravlje, ljepota i sl. Zabrinjavajuće je što čak 31% učenika/učenicke ove časove **doživljava kao nametnute** i pohađaju ih zato što moraju. Vjerovatno postoje objektivni razlozi za ovakav stav – nepovoljni uslovi za realizaciju časova fizičkog vaspitanja i nedostatak potrebne opreme, ali bi, bez obzira na to, trebalo razmotriti i kvalitet izvođenja nastave.

Koji je tvoj osnovni razlog da radiš fizičko u školi?



KOLIKO SU UČENICI/UČENICE KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL ZAINTERESOVANI ZA NASTAVU FIZIČKOG VASPITANJA?

Među učenicima/učenicama koji/koje nastavu fizičkog vaspitanja doživljavaju kao nametnutu najviše je učenika/učenica koji/koje redovno koriste alkohol, što ukazuje na manje mogućnosti škole da utiče na ponašanje i zdravstvene navike ovih učenika/učenica.



ZAKLJUČAK

Učenici/učenice koji/koje redovno konzumiraju alkohol nijesu zainteresovani za školu, niti su zainteresovani za teme koje se tiču prevencije bolesti zavisnosti i sl., što ukazuje na **ograničene mogućnosti škole da putem edukativnih programa** utiče na stavove i ponašanja ovih učenika/učenica. To u dobroj mjeri nije slučaj kada su u pitanju učenici/učenice koji/koje povremeno koriste alkohol. Kod ovih učenika/učenica postoji izvjestan interes za školu i teme koje se odnose na prevenciju zavisnosti, a time i veća mogućnost uticaja edukativnih programa na njih.

Poseban problem predstavljaju uslovi i kvalitet nastave fizičkog vaspitanja. Pokazalo se da veliki broj učenika/učenica, a posebno učenici/učenice koji/koje često koriste alkohol, ove časove doživljavaju kao **nametnute**.

UTICAJ REDOVNE NASTAVE NA STAVOVE, PONAŠANJA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KONZUMIRAJU ALKOHOL

Istraživanjem su obuhvaćena i sljedeća pitanja: da li se škola uopšte bavi razvojem zdravstvene kulture mladih, a, zatim, i koliko učenje o posljedicama konzumiranja alkohola tokom redovne nastave, kao i predavanja gostujućih predavača/predavačica, utiču na stavove i ponašanje učenika/učenica koji/koje konzumiraju alkohol.

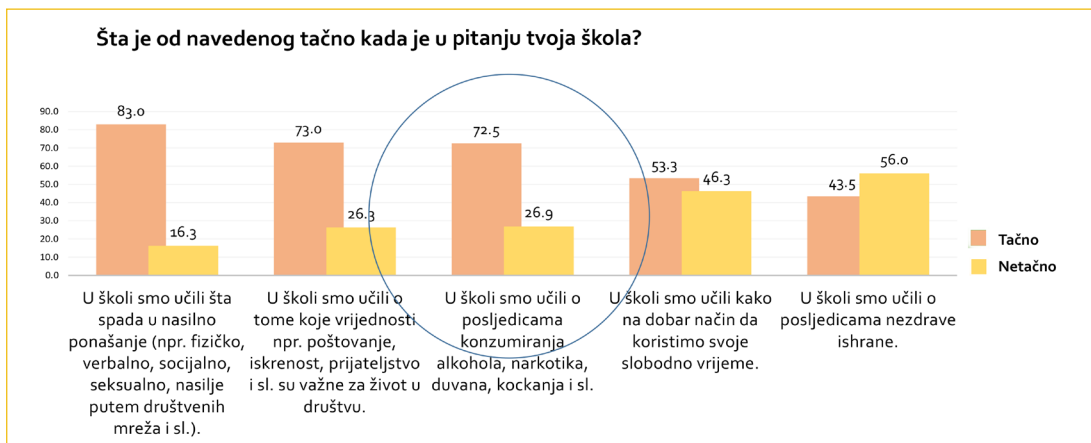
Kada je u pitanju učenje o štetnim posljedicama alkohola u redovnoj nastavi, potrebna je jedna napomena. Budući da više predmetnih programa predviđa realizaciju ovih sadržaja^{3 4 5}, ovdje se ne radi o tome da li su neki učenici/učenice to učili, ili ne (mada je i to moguće), već se više radi o činjenici da su neki učenici/učenice svjesni učenja tih sadržaja, **a da se drugi učenici/učenice toga i ne sjećaju**. U ovom slučaju više je riječ o kvalitetu redovne nastave nego o prisutnosti tih sadržaja u nastavi.

DA LI SE ŠKOLA BAVI RAZVOJEM ZDRAVSTVENE KULTURE MLADIH?

Škole se uglavnom bave razvojem zdravstvene kulture mladih. U vezi sa ovom temom, 83% učenika/učenica potvrđuje da su u školi učili šta spada u nasilno ponašanje (npr. fizičko, verbalno, socijalno, seksualno, nasilje putem društvenih mreža i sl); 73% da su u školi učili o tome koje vrijednosti npr. poštovanje, iskrenost, prijateljstvo i sl., su važne za život u društvu; 72% da su u školi učili o posljedicama konzumiranja alkohola, narkotika, duvana, kockanja i sl. U odnosu na ove sadržaje značajno manje se u školi uči o tome kako na dobar način da koristimo svoje slobodno vrijeme, te o tome koje su posljedice nezdrave ishrane.

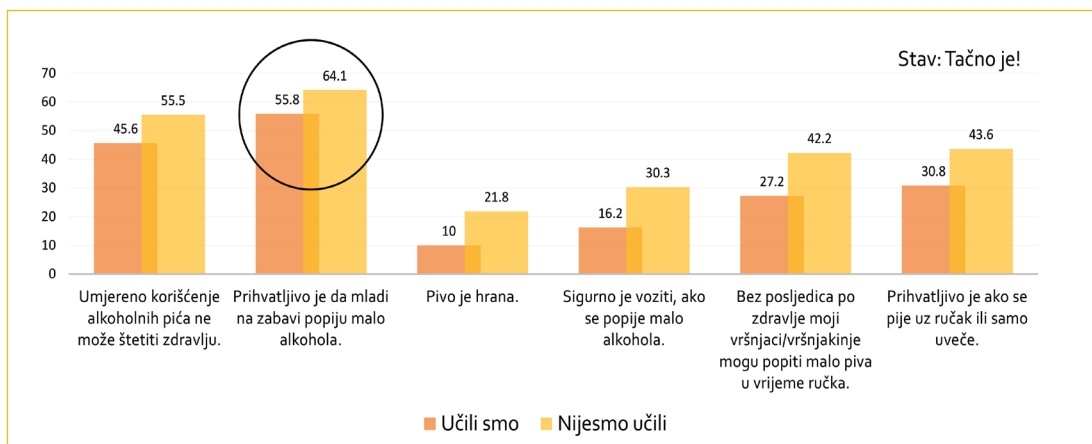
3 Obavezni programi iz prirode, biologije, hemije, program iz fizičkog vaspitanja sadrži teme kao što su ishrana, fizička aktivnost, mentalno zdravlje, prevencija bolesti zavisnosti i slične oblasti.

4 Crnogorski okvirni program ključnih kompetencija prepoznaje tzv. ličnu, društvenu i kompetenciju učenja kako učiti gdje su kao očekivani ishodi učenja navedeni: *Primjenjuje zdrave životne stilove, razvija um i tijelo i odgovorno se odnosi prema budućnosti i sl.*



DA LI JE UČENJE O ŠTETNIM POSLJEDICAMA KONZUMIRANJA ALKOHOLA TOKOM REDOVNE NASTAVE UTICALO NA STAVOVE UČENIKA/UČENICA O OPRAVDANOSTI KONZUMIRANJA ALKOHOLA?

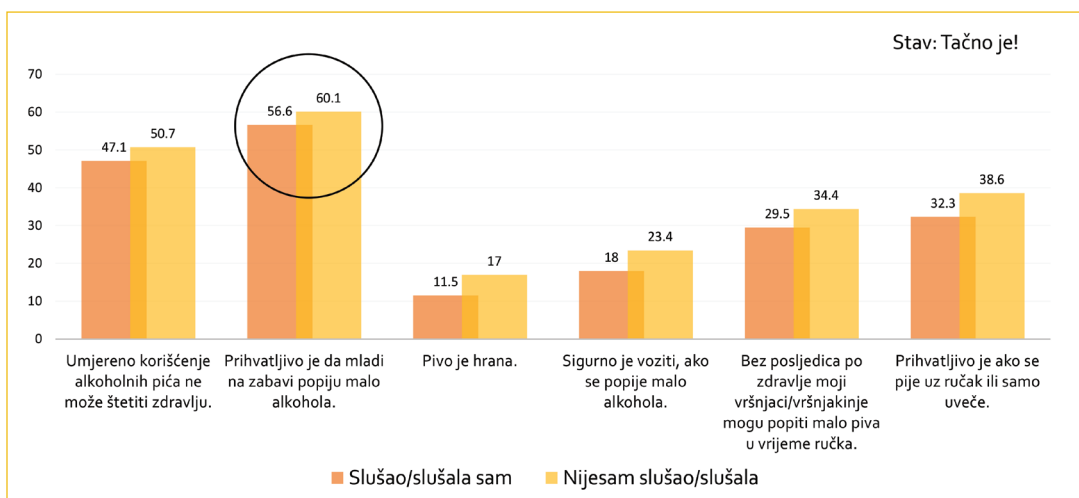
Učenici/učenice koji/koje su tokom redovne nastave učili o posljedicama konzumiranja alkohola, narkotika, duvana, kockanja i sl. **u manjoj mjeri opravdavaju njihovu upotrebu** u odnosu na učenike/učenice koji/koje u školi nijesu učili takve sadržaje. Tako npr. među učenicima/učenicama koji/koje opravdavaju konzumaciju alkohola na zabavama, za 10% je manje učenika/učenica koji/koje su u školi učili sadržaje koji su se odnosili na upotrebu alkohola.



Slične razlike mogu se vidjeti i u vezi sa drugim pitanjima, te je realno pretpostaviti da je učenje ovih sadržaja u redovnoj nastavi uticalo da mladi donekle koriguju svoje stavove o opravdanosti konzumiranja alkohola.

DA LI JE PREDAVANJE O POSLJEDICAMA KONZUMIRANJA ALKOHOLA OD STRANE GOSTUJUĆEG PREDAVAČA/PREDAVAČICE UTICALO NA STAVOVE UČENIKA/UČENICA O OPRAVDANOSTI KONZUMIRANJA ALKOHOLA?

Ispitano je i kakav uticaj ima predavanje od strane gostujućeg predavača/predavačice na stavove učenika/učenica o opravdanosti konzumiranja alkohola. Utvrđeno je: učenici/učenice koji/koje su za posljednjih šest mjeseci u svojoj školi slušali predavanje gostujućeg predavača/predavačice o posljedicama konzumiranja alkohola, u manjoj mjeri opravdavaju njegovu upotrebu u odnosu na učenike/učenice koji/koje nijesu imali/imale priliku da slušaju takvo predavanje!

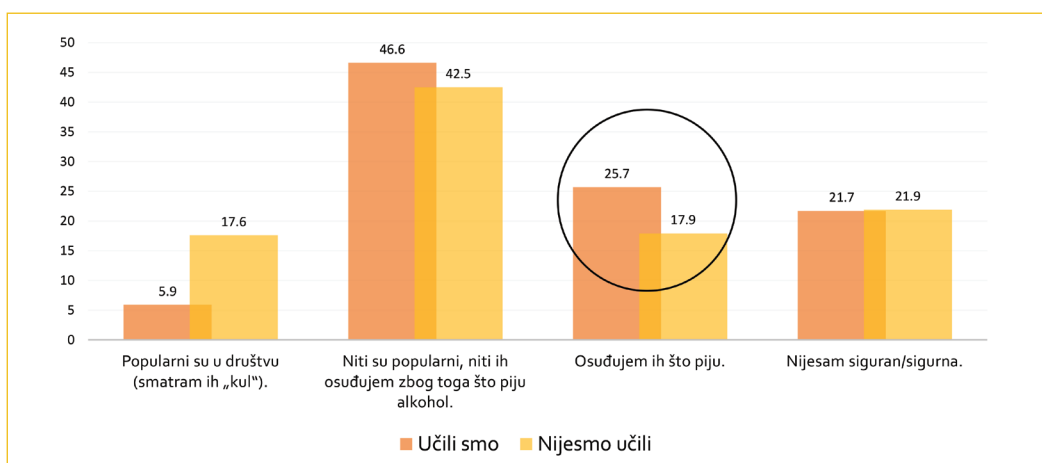


Kada se uporede razlike u stepenu opravdavanja određenih postupaka od strane učenika/učenica, koje se mogu pripisati, u prvom slučaju redovnoj nastavi (oko 10%), u drugom slučaju predavanju gostujućeg predavača/predavačice (oko 4%), vidi se da je uticaj ovih predavanja **nešto manji** u odnosu na uticaj učenja ovih sadržaja u redovnoj nastavi⁵.

⁵ Vođeni ovom činjenicom nadalje smo prikazali **samo** rezultate koji se odnose na uticaj redovne nastave na stavove i ponašanja učenika/učenica.

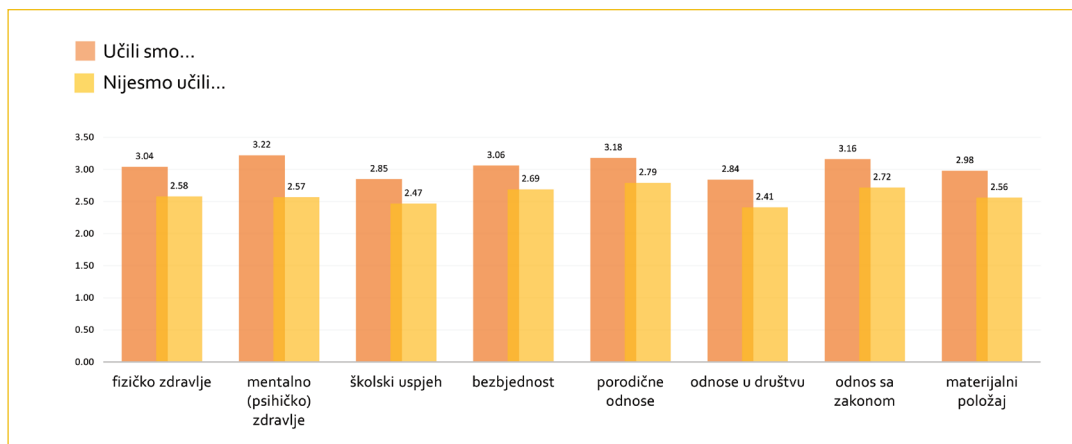
DA LI JE UČENJE O POSLJEDICAMA KONZUMIRANJA ALKOHOLA TOKOM REDOVNE NASTAVE UTICALO NA STAVOVE UČENIKA/UČENICA PREMA DRUGIM UČENICIMA/UČENICAMA KOJI/KOJE KONZUMIRAJU ALKOHOL?

Učenici/učenice koji/koje su tokom redovne nastave u školi učili/učile o posljedicama konzumiranja alkohola, narkotika, duvana, kockanja i sl. u **manjoj mjeri opravdavaju takvo ponašanje** svojih vršnjaka/vršnjakinja. Tako npr. u kategoriji učenika/učenica koji/koje osuđuju takvo ponašanje našlo se za 8% više učenika/učenica koji/koje su tokom redovne nastave učili/učile sadržaje koji se odnose na posljedice konzumiranja alkohola.



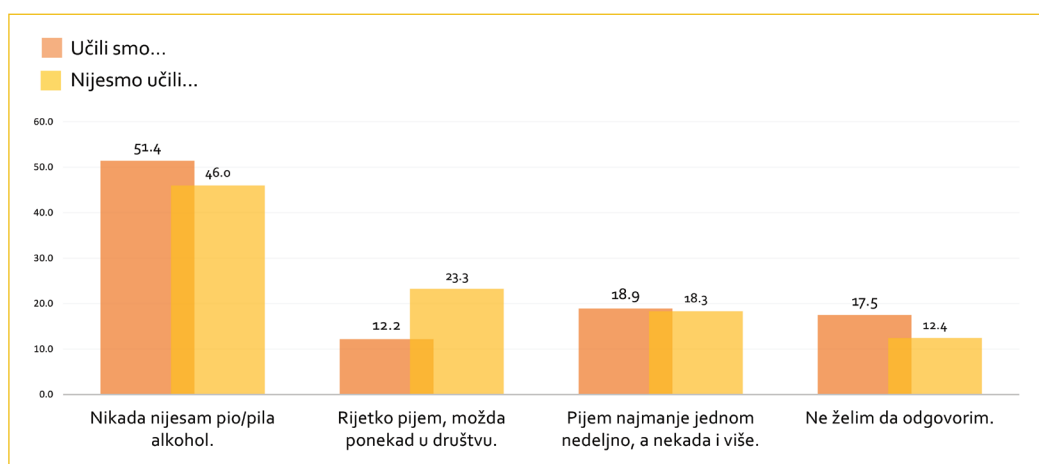
DA LI JE UČENJE O POSLJEDICAMA KONZUMIRANJA ALKOHOLA TOKOM REDOVNE NASTAVE UTICALO NA OCJENU NEGATIVNIH POSLJEDICA ALKOHOLA?

Učenici/učenice koji/koje su tokom redovne nastave u školi učili/učile o posljedicama konzumiranja alkohola, narkotika, duvana, kockanja i sl. **bolje prepoznaju štetni uticaj alkohola** na različite aspekte mentalnog, fizičkog i socijalnog zdravlja učenika/učenica.



DA LI JE UČENJE O POSLJEDICAMA KONZUMIRANJA ALKOHOLA TOKOM REDOVNE NASTAVE UTICALO NA UČESTALOST KONZUMIRANJA ALKOHOLA OD STRANE UČENIKA/UČENICA?

Među učenicima/učenicama koji/koje su tokom redovne nastave u školi učili/učile o posljedicama konzumiranja alkohola, narkotika, duvana, kockanja i sl., više je onih koji nikada ne piju, a manje onih koji povremeno piju (ponekad u društvu). Procenat učenika/učenica koji/koje redovno piju podjednak je u obje grupe.



Ova činjenica ukazuje na **mogućnost** da je učenje o posljedicama konzumiranja alkohola u redovnoj nastavi uticalo da se broj učenika/učenica koji/koje povremeno piju (na zabavama, rođendanima i sl.) ne poveća (što je, kako smo ranije utvrdili, trend), ali i to da učenje o tim sadržajima nema uticaja na promjenu ponašanja učenika/učenica koji/koje redovno piju. **Izgleda da je često konzumiranje alkohola više pod uticajem drugih faktora, i da u značajnoj mjeri ne zavisi od informisanosti učenika/učenica o posljedicama konzumacije alkohola.**

ZAKLJUČAK

Učenje u redovnoj nastavi o posljedicama upotrebe alkohola, istraživanje je pokazalo, **može uticati da se promijene neki stavovi učenika/učenica o korišćenju alkohola**, npr.: da u manoj mjeri opravdavaju upotrebu alkohola; da promijene mišljenje o učenicima/učenicama koji/koje konzumiraju alkohol; da bolje uviđaju štetni uticaji alkohola i sl. Isto tako pokazalo se da se učenjem o posljedicama konzumiranja alkohola u redovnoj nastavi **može usporiti trend porasta broja učenika/učenica koji/koje povremeno koriste alkohol**, ali nije realno očekivati da će to uticati na promjenu ponašanja učenika/učenica koji/koje redovno koriste alkohol! Izgleda da je često konzumiranje alkohola više pod uticajem drugih faktora, i da u **značajnoj mjeri ne zavisi od informisanosti učenika/učenica** o štetnom uticaju alkohola. Uticaj povremenih predavanja od strane eksperata/ekspertkinja je još manji.

UTICAJ IZBORNOG PREDMETA ZDRAVI STILOVI ŽIVOTA (ZSŽ) NA STAVOVE, PONAŠANJA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/CA

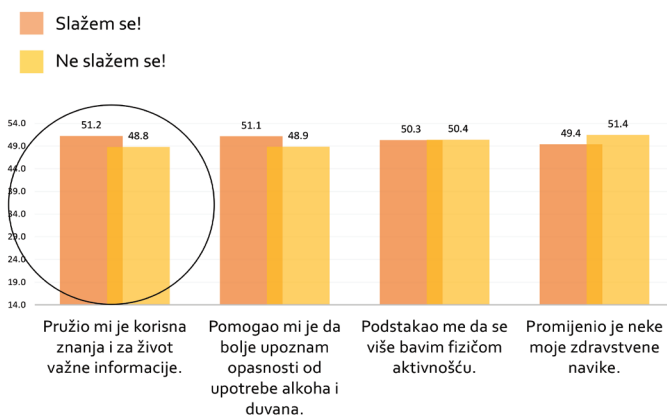
U ispitivanom uzorku, 43% učenika/učenica pohađaju, ili su ranije pohađali, nastavu izbornog predmeta Zdravi stilovi života, koji sadrži teme kao što su ishrana, fizička aktivnost, mentalno zdravlje, prevencija bolesti zavisnosti i sl. Ispitano je da li je pohađanje ovih časova uticalo na stavove i ponašanje učenika/učenica koji/koje konzumiraju alkohol.

Učenje o posljedicama konzumiranja alkohola u predmetu ZSŽ može uticati na to da učenici/učenice promijene neke svoje stavove, pod uslovom da se časovi realizuju na zanimljiv i učenicima/učenicama pristupačan način. Manje je vjerovatno da je nastava izbornog predmeta ZSŽ, bez obzira na njen kvalitet, imala uticaja na promjenu ponašanja učenika/učenica koji/koje redovno koriste alkohol.

KOLIKI JE UTICAJ PREDMETA ZDRAVI STILOVI ŽIVOTA NA UČENIKE/UČENICE?

Učenici/učenice su procjenjivali kakav je uticaj na njih imao predmet Zdravi stilovi života. Neočekivano je da gotovo polovina učenika/učenica koji/koje su pohađali/pohađale ovaj predmet nema pozitivno mišljenje o njegovom uticaju. Tako npr. većina učenika/učenica koji/koje su pohađali/pohađale ovaj predmet tvrde da nije imao uticaj na promjenu njihovih zdravstvenih navika niti da bolje poznaju opasnosti od alkohola i sl.

Kakav je uticaj na tebe imao predmet ZSŽ?



Neočekivano je, ali polovina učenika/učenica koji su pohađali ovaj predmet ima negativno mišljenje o njegovom uticaju.

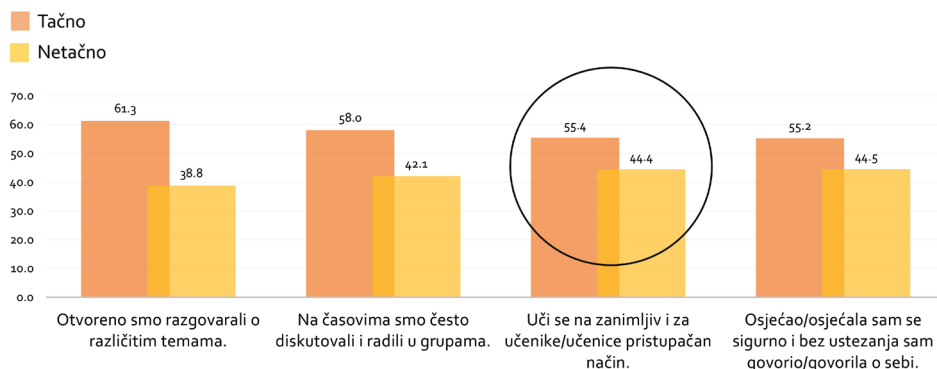
Ali činjenica je i to, da druga polovina učenika ima pozitivno mišljenje o uticaju ovog predmeta na njih!.

Činjenica da pohađanje časova iz predmeta ZSŽ ne znači automatski da ta nastava ima očekivani uticaj na stavove i ponašanje učenika/učenica otvara pitanje kvaliteta ovih časova – na koji način se oni realizuju?

KAKVA SU ISKUSTVA UČENIKA/UČENICA U VEZI SA NASTAVOM IZ PREDMETA ZSŽ?

Značajan broj učenika/učenica (od 38 do 45%) ima negativno iskustvo vezano za kvalitet realizacije ovih časova. Tako npr. 44% učenika/učenica smatra da se ovaj predmet ne realizuje na zanimljiv i za učenike/učenice pristupačan način; 44% učenika/učenica se na časovima ne osjeća slobodnim da govori o sebi; 42% da na časovima nijesu imali prilike da učestvuju u diskusijama itd.

Kako se odvijala nastava iz predmeta ZSŽ ?



Značajan broj učenika/učenica (od 38 do 45%) ima negativno iskustvo vezano za kvalitet nastave predmeta ZSŽ.

Slični zaključci se mogu izvesti na osnovu komentara učenika/učenica o kvalitetu nastave predmeta ZŠŽ. Pored pozitivnih komentara, npr. „Ovo je po meni najbolji predmet jer sa nastavnicom pričamo o različitim temama“; „Sve mi je bilo korisno!“; „Baš uživam na času“ i sl., bilo je i negativnih komentara:

„Časovi su nezanimljivi.“

„Časovi su više bazirani na teoriji što je pogrešno!“

„Časove nijesmo držali redovno i kada jesmo, nijesmo radili ništa!“

„Mi taj predmet imamo mjesec dana, a knjigu takli nijesmo!“

„Većina nastavnika preskače lekcije kao sto su loš uticaj alkohola i seksualna edukacija jer se djeca smiju i ne žele to da slušaju!“

„Nastavnica ne želi sa nama da razgovara o onome što nas interesuje, uglavnom nam sve ispredaje – baš je dosadno na času!“

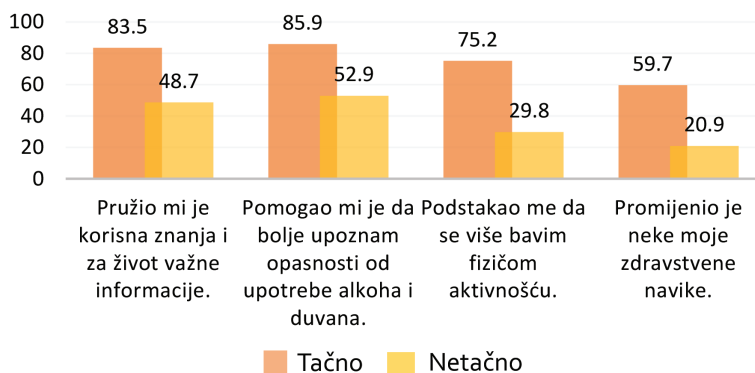
„Na časovima radimo nešto drugo – ponavljamo lekcije iz biologije“

„Meni ovaj predmet predaje nastavnik iz fizičkog, mi tamo ne radimo ništa“

PO DRUGI PUT: KOLIKI JE UTICAJ PREDMETA ZŠŽ NA UČENIKE/UČENICE?

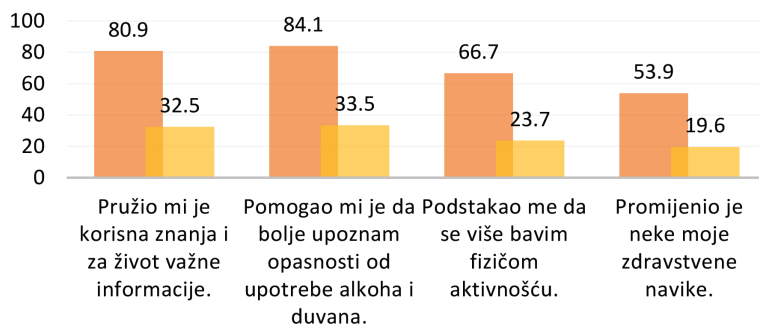
Ponovo je ispitan uticaj predmeta ZŠŽ, ali sada u slučaju kada je nastava zanimljiva i učenicima/učenicama prilagođena, i kada nije. Pokazalo se da predmet ZŠŽ ima određeni uticaj na učenike/učenice **pod uslovom** da se realizuje na zanimljiv i za učenike/učenice pristupačan način; da se na časovima diskutuje i radi u grupama; da se sa učenicima/učenicama otvoreno razgovara o različitim temama, te da se učenici/učenice osjećaju sigurno, i da bez ustezanja mogu otvoreno govoriti o sebi.

Osjećao/osjećala sam se sigurno i bez ustezanja sam govorio/govorila o sebi.

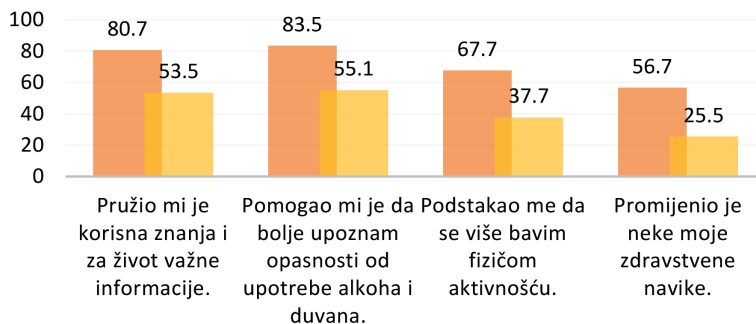


■ Tačno ■ Netačno

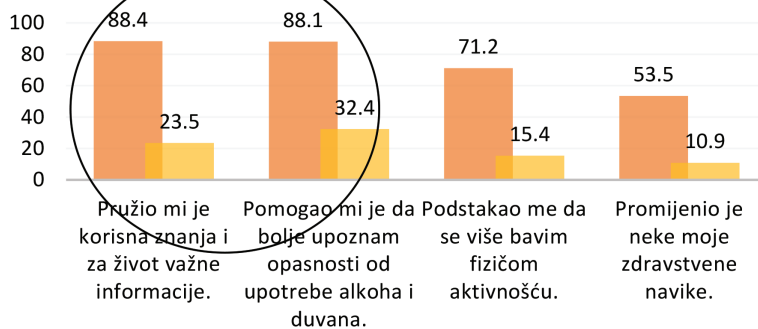
Otvoreno smo razgovarali o svim temama.



Na časovima samo diskutovali i radili u grupama.

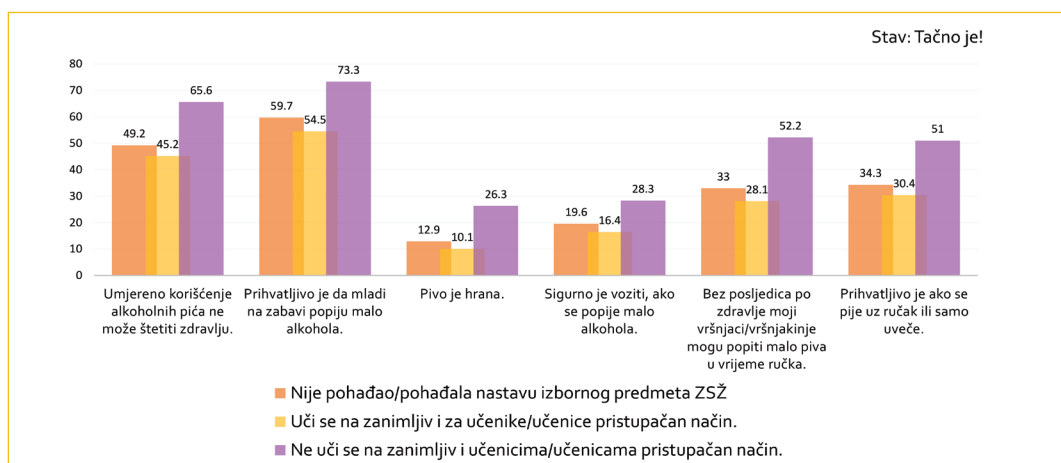


Uči se na zanimljiv i za učenike/učenice pristupačan način.



DA LI JE POHAĐANJE NASTAVE IZBORNOG PREDMETA ZSŽ UTICALO NA STAVOVE UČENIKA/UČENICA O OPRAVDANOSTI KORIŠĆENJA ALKOHOLA?

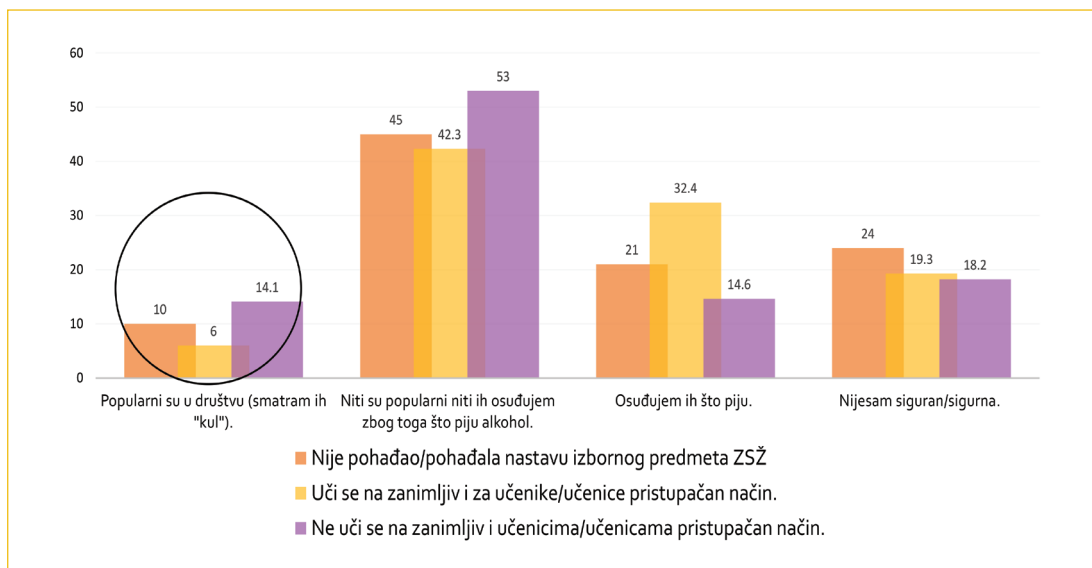
Učenici/učenice koji/koje su pohađali/pohađale nastavu izbornog predmeta ZSŽ, a koja se odvijala na zanimljiv i za učenike/učenice pristupačan način, u manjoj mjeri opravdavaju upotrebu alkohola u odnosu na učenike/učenice koji/koje nijesu pohađali/pohađale ovu nastavu ili one učenike/učenice koji/koje su pohađali/pohađale nastavu, ali na nezanimljiv i nepristupačan način.



Zanimljivo je da ovi posljednji, učenici/učenice koji/koje su pohađali/pohađale nastavu izbornog predmeta ZSŽ na nezanimljiv i za njih nepristupačan način, imaju najmanje prihvatljive stavove o opravdanosti konzumiranja alkohola, što se može objasniti jedino kao reakcija na atmosferu i način rada na času.

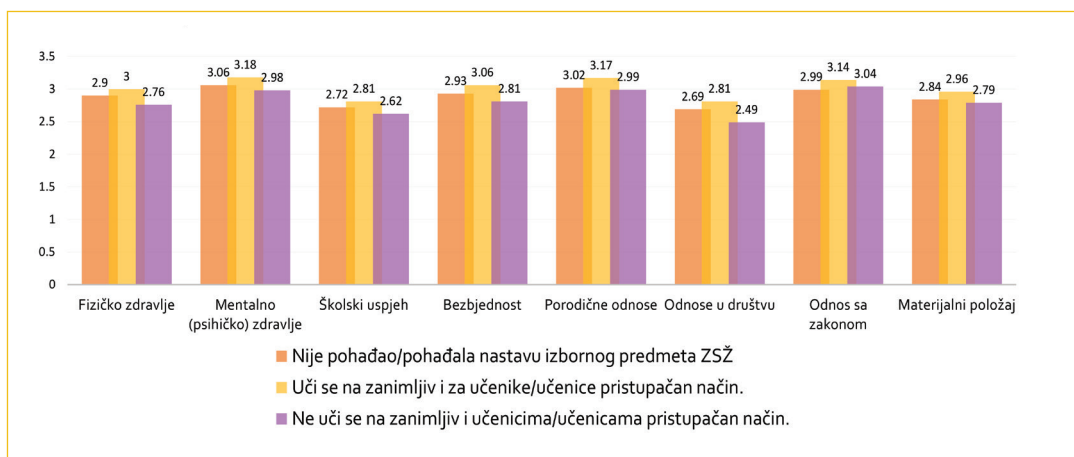
DA LI JE POHAĐANJE NASTAVE IZBORNOG PREDMETA ZSŽ UTICALO NA STAVOVE UČENIKA/UČENICA PREMA DRUGIM UČENICIMA/UČENICAMA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL?

Učenici/učenice koji/koje su pohađali/pohađale nastavu izbornog predmeta ZSŽ, a koja se odvijala na zanimljiv i za učenike/učenice pristupačan način u manjoj mjeri opravdavaju postupke učenika/učenica koji/koje koriste alkohol u odnosu na učenike/učenice koji/koje nijesu pohađali ovu nastavu. Učenici/učenice koji/koje su pohađali/pohađale nastavu izbornog predmeta ZSŽ, ali na neinteresantan i neprimjeren način imaju najviše razumijevanja za takvo ponašanje.



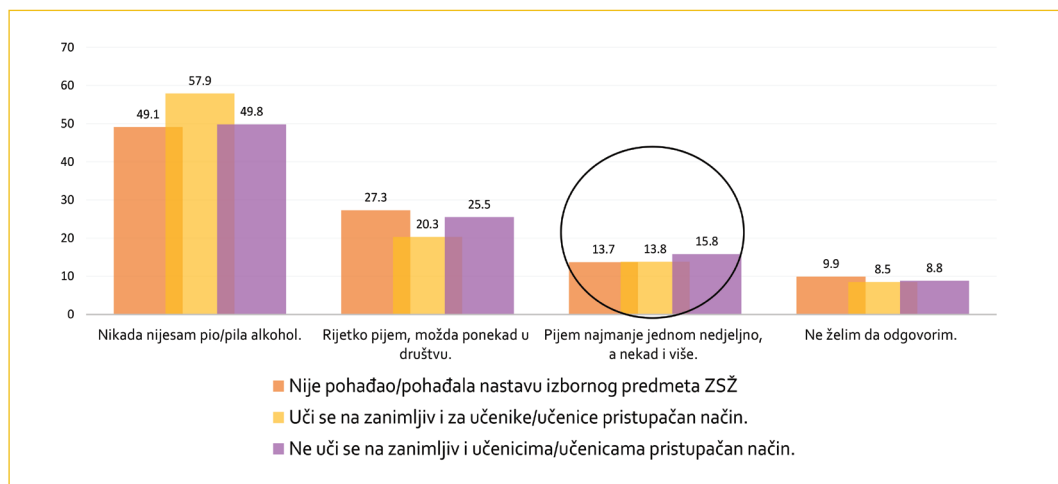
DA LI JE POHAĐANJE NASTAVE IZBORNOG PREDMETA ZŠŽ UTICALO NA OCJENU ŠTETNOG UTICAJA KONZUMACIJE ALKOHOLA?

Učenici/učence koji/koje su pohađali/pohađale nastavu izbornog predmeta ZŠŽ, a koja se odvijala na zanimljiv i za učenike/učence pristupačan način **u većoj mjeri uviđaju štetnih uticaja konzumacije alkohola** na različite aspekte fizičkog, psihičkog i socijalnog zdravlja u odnosu na učenike/učence koji/koje nijesu pohađali/pohađale ovu nastavu ili koji/koje su je pohađali/pohađale, ali na neinteresantan i za njih neprimjeren način.



DA LI JE POHAĐANJE NASTAVE IZBORNOG PREDMETA ZSŽ UTICALO NA UČESTALOST KORIŠĆENJA ALKOHOLA OD STRANE UČENIKA/UČENICA?

Kada je u pitanju učestalost konzumiranja alkohola, **nema razlika** između učenika/učenica koji/koje su pohađali/pohađale nastavu izbornog predmeta ZSŽ, bez obzira na kvalitet nastave, i učenika/učenica koji/koje uopšte nijesu pohađali/pohađale ovu nastavu.



I ovi podaci ukazuju na mogućnost da su sadržaji o uticaju konzumacije alkohola u nastavi izbornog predmeta ZSŽ, koji su se prezentovali na zanimljiv i za učenike/učenice pristupačan način, uticali da se broj učenika/učenica koji/koje povremeno piju ne uvećava (što je inače trend), ali i na to da učenje o tim sadržajima u predmetu ZSŽ, bez obzira na kvalitet, **malo utiče na promjenu ponašanja učenika/učenica**. Izgleda da je često konzumiranje alkohola, kako je već utvrđeno, više pod uticajem drugih faktora, i da manje zavisi od edukativnih programa i informisanosti učenika/učenica o posljedicama konzumacije alkohola.

ZAKLJUČAK

Učenje o posljedicama konzumiranja alkohola u okviru izbornog predmeta ZSŽ može uticati da učenici/učenice promijene neke svoje stavove o konzumiranju alkohola, npr.: da u manjoj mjeri opravdavaju upotrebu alkohola; da promijene mišljenje o učenicima/učenicama koji/koje koriste alkohol; da bolje uviđaju posljedice konzumacije alkohola i sl., **ali pod uslovom da je nastava realizovana na zanimljiv i učenicima/učenicama pristupačan način.**

Podaci isto tako ukazuju da sadržaji o posljedicama konzumacije alkohola u predmetu ZSŽ mogu uticati **da se broj učenika/učenica koji/koje povremeno piju ne uvećava** (što je trend), ali opet pod uslovom da se nastava realizuje na zanimljiv i za učenike/učenice pristupačan način. Malo je vjerovatno da je nastava predmeta ZSŽ imala uticaja na promjenu ponašanja učenika/učenica koji/koje često piju, bez obzira na njen kvalitet.

RAZLOZI UPOTREBE ALKOHOLA KOD MLADIH

Jedan od predmeta ovog istraživanja je i koji su osnovni razlozi da mladi koriste alkohol, posebno da li se podgrupe učenika/učenica sa različitom praksom upotrebe alkohola međusobno razlikuju u odnosu na motive korišćenja alkohola.

KOJI SU RAZLOZI DA MLADI KORISTE ALKOHOL?

Kao i većina drugih istraživanja i ovo je kao najčeće razloge konzumiranja alkohola izdvojilo pritisak vršnjaka/vršnjakinja (26.7%) i radoznalost učenika/učenica (21.8%).

Koji je, po tvom mišljenju, glavni razlog zbog kojeg mladi počinju sa konzumacijom alkohola?

Ukupan uzorak	50 % Nikada ne pijem alkohol!	28 % Rijetko pijem, možda ponekad u društvu, na zabavama i sl !	11 % Redovno pijem, najmanje jednom ili više puta nedjeljno!
1. Pritisak vršnjaka (26.8%)	Pritisak vršnjaka (32.2%)	Pritisak vršnjaka (23.7%)	Opuštanje (29.9)
2. Radoznalost (21.8)	Radoznalost (22.6)	Radoznalost (25.7)	Prijatno iskustvo (23.6)
3. Opuštanje (15.4)	Uticaj starijih osoba (6.0)	Opuštanje (21.6)	Pritisak vršnjaka (14.7%)
4. Prijatno iskustvo (7.4)	Uticaj medija (5.6)	Prijatno iskustvo (11.7)	Radoznalost (14.5)
5. Uticaj starijih osoba (5.5)	Opuštanje (4.3)	Uticaj starijih osoba (4.2)	Uticaj starijih osoba (5.1)
6. Uticaj medija (3.0)	Prijatno iskustvo (3.0)	Uticaj medija (2.4)	Uticaj medija (2.0)

Međutim, mnogo je interesantnije analizirati razloge korišćenja alkohola po podgrupama učenika/učenica.

Učenici/učenice koji/koje nikada ne koriste alkohol kao glavne razloge navode pritisak vršnjaka/vršnjakinja i radoznalost, a na posljednje mjesto stavljaju opuštanje i prijatno iskustvo.

Učenici/učenice koji/koje povremeno piju, na zabavama i sl. kao osnovne razloge navode **pritisak vršnjaka/vršnjakinja** i **radoznanost**, a znatno rjeđe opuštanje i prijatno iskustvo. Razlozi konzumiranja alkohola ove grupe mogu se dovesti u vezu sa činjenicom da se u njihovom slučaju radi o nestabilnom, prije svega **situacionom ponašanju** koje je, s jedne strane, pod jakim uticajem vršnjaka/vršnjakinja, koji se iz razreda u razred uvećava (dovodi do toga da sve veći broj učenika/učenica koji/koje ne piju počinju povremeno da piju), a da je, s druge strane, pod uticajem edukativnih programa koji dovode do toga da se taj trend alkoholnih navika kod učenika/učenica donekle usporava.

Posebno je zanimljiva podgrupa učenika/učenica koji/koje redovno piju, najmanje jednom nedjeljno ili više puta. Osnovni razlozi konzumiranja alkohola, po njihovim navodima, su **opuštanje** i **prijatno iskustvo**, a tek zatim, i to u značajno manjoj mjeri, pritisak vršnjaka/vršnjakinja i radoznanost. Navedeni razlozi upotrebe alkohola ovih učenika/učenica mogu se dovesti u vezu sa činjenicom da se u njihovom slučaju radi o **ustaljenom ponašanju** koje nije toliko pod uticajem informisanosti i edukativnih programa, kao i sa činjenicom da se radi o podgrupi koja ima brojne probleme sa mentalnim, socijalnim i fizičkim zdravljem.

ZAKLJUČAK

Podgrupe učenika/učenica sa različitom praksom konzumiranja alkohola značajno se razlikuju u pogledu razloga koje navode za upotrebu alkohola, što je vjerovatno posljedica nekih njihovih drugih karakteristika. Tako npr. podgrupa koja ima najviše problema sa mentalnim, socijalnim i fizičkim zdravljem i koju karakteriše uporno istrajavanje u upotrebi alkohola kao razloge takvog ponašanja navodi **opuštanje i prijatno iskustvo**.

Učenici/učenice koji/koje povremeno piju, u društvu, na zabavama i sl. najčešće to rade **iz radoznalosti i pod pritiskom vršnjaka/vršnjakinja**. Problem je što postoji trend da se iz razreda u razred vršnjački pritisak povećava, kao i broj učenika/učenica koji/koje postepeno počinju sa konzumacijom alkohola.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE



Očekivani ishodi istraživanja bili su: bolje razumijevanje pojave upotrebe alkohola kod mladih u Crnoj Gori; procjena uticaja škole i postojećeg kurikulumu na zdravstvenu kulturu i odnos mladih prema upotrebi alkohola; identifikovanje ključnih izazova i mogućnosti uticaja na stavove, zdravstvene navike i upotrebu alkohola kod mladih; izrada preporuka zasnovanih na dokazima za unapređenje kvaliteta obrazovnog kurikulumu sa ciljem rane intervencije i edukacije mladih.

U istraživanju je učestvovalo 7.520 učenika/učenica iz svih osnovnih i srednjih škola u Crnoj Gori.

OSNOVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

RASPROSTRANJENOST UPOTREBE ALKOHOLA OD STRANE UČENIKA U CRNOJ GORI

Broj učenika/učenica koji/koje koriste alkohol iz razreda u razred se uvećava da bi u završnim razredima srednjih škola većina učenika/učenica povremeno ili stalno koristila alkohol!

INFORMISANOST UČENIKA/UČENICA O NEGATIVNIM POSLJEDICAMA ALKOHOLA

Postoji visok stepen uvjerenosti učenika/učenica da poznaju štetni uticaj alkohola, s jedne strane, a s druge, dominantno se oslanjaju na nepouzdanu izvoru informacija. Škola ima značajno manji uticaj na informisanost učenika o posljedicama upotrebe alkohola u odnosu na roditelje, vršnjake/vršnjakinje i internet.

STAVOVI UČENIKA/UČENICA O UPOTREBI ALKOHOLA

Većina učenika/učenica smatra da je upotreba alkohola problem, ali isto tako većina ima neutralan stav prema učenicima/učenicama koji/koje koriste alkohol – ne smatra ih popularnim, ali ih i ne osuđuje. Posebno je zabrinjavajuće da većina učenika/učenica, bez obzira da li koriste alkohol ili ne, ima razumijevanja za upotrebu alkohola u pojedinim situacijama.

MENTALNO, SOCIJALNO I FIZIČKO ZDRAVLJE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

I ovo istraživanje, kao i brojna druga, ukazuje na postojanje određene veze između korišćenja alkohola i problema koji se tiču mentalnog, socijalnog i fizičkog zdravlja učenika/učenica.

NAČIN KORIŠĆENJA SLOBODNOG VREMENA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

Životni stil i zdravstvene navike učenika/učenica koji/koje koriste alkohol značajno se razlikuju od životnog stila i zdravstvenih navika učenika/učenica koji/koje

nikada ne koriste alkohol.

UTICAJ PORODICE NA STAVOVE, PONAŠANJA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol već u porodici imaju model za takvo ponašanje. Oni smatraju da njihovi roditelji nemaju negativne stavove o korišćenju alkohola, da ne osuđuju prisustvo kafića i kladionica u blizini škole, da nemaju visoka očekivanja kada su u pitanju bavljenje sportom, zdrava ishrana i sl.

ZAINTERESOVANOST ZA ŠKOLU I TEME KOJE SE TIČU PREVENCIJE BOLESTI ZAVISNOSTI I SL. UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol malo su zainteresovani za školu i za teme koje se tiču prevencije bolesti zavisnosti i sl. Isto je i sa nastavom fizičkog vaspitanja, što ukazuje na ograničene mogućnosti škole da putem edukativnih programa utiče na stavove i ponašanja ovih učenika/učenica.

UTICAJ ŠKOLE, REDOVNE NASTAVE, NA STAVOVE, PONAŠANJA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA KOJI/KOJE KORISTE ALKOHOL

Učenje o posljedicama konzumacije alkohola u redovnoj nastavi uticalo je da učenici/učenice promijene neke svoje stavove, npr.: stavove o opravdanosti korišćenja alkohola; stavove prema učenicima/učenicama koji/koje koriste alkohol; stavove o posljedicama konzumacije alkohola i sl. Manje je vjerovatno da su redovni školski programi uticali na promjenu ponašanja učenika/učenica, pogotovo onih koji/koje sebe svrstavaju u redovne korisnike alkohola. Još manji uticaj na formiranje zdravih stavova o korišćenju alkohola imaju predavanja od strane eksperata/ekspertkinja.

UTICAJ IZBORNOG PREDMETA ZDRAVI STILOVI ŽIVOTA NA STAVOVE, PONAŠANJA I ZDRAVSTVENE NAVIKE UČENIKA/UČENICA

Učenje o posljedicama konzumacije alkohola u predmetu ZSŽ može uticati da učenici/učenice promijene neke svoje stavove, ali pod uslovom da se nastava realizuje na zanimljiv i pristupačan način. Manje je vjerovatno da je nastava predmeta ZSŽ imala uticaja na promjenu ponašanja učenika/učenica koji/koje redovno koriste alkohol, bez obzira na njen kvalitet.

KOJI JE GLAVNI RAZLOG DA MLADI POČNU DA KORISTE ALKOHOL?

Podgrupe učenika/učenica sa različitom praksom korišćenja alkohola značajno se razlikuju u pogledu navođenja razloga za upotrebu alkohola, što je vjerovatna posljedica nekih njihovih drugih osobina. Učenici/učenice koji/koje uporno istrajavaju u upotrebi alkohola kao razloge za to najčešće navode opuštanje i prijatno iskustvo. Istovremeno, ovi/ove učenici/učenice imaju najviše problema sa mentalnim, socijalnim i fizičkim zdravljem.

IZAZOVI KOJI SU ISTRAŽIVANJEM IDENTIFIKOVANI, A KOJI SE TIČU UPOTREBE ALKOHOLA OD STRANE UČENIKA/UČENICA

Istraživanje je ukazalo na određene izazove na koje bi se trebalo fokusirati u cilju smanjivanja ili potpunog eliminisanja upotrebe alkohola od strane učenika/učenica.

- Česta poznanstva i druženja velikog broja učenika/učenica sa licima koja koriste alkohol.
- Veliki broj učenika/učenica, posebno onih viših razreda srednjih škola, koji povremeno ili stalno koriste alkohol.
- Trend da iz razreda u razred sve veći broj učenika/učenica koristi alkohol, u početku povremeno, a kasnije i učestalo, kao i trend da se iz razreda u razred povećava broj učenika/učenica koji imaju iskustvo pijanstva.
- Poseban izazov predstavljaju odjeljenja u kojima je korišćenje alkohola od strane učenika/učenica pojava, gdje 10 i više učenika/učenica iz odjeljenja koristi alkohol i gdje vjerovatno postoji socijalni pritisak da i drugi/druge učenici/učenice počnu da koriste alkohol. Ova odjeljenja se najčešće sreću u višim razredima Srednji škola.
- Uvjerenje učenika/učenica, bez obzira na uzrast, da im je alkohol bez ograničenja dostupan, na svakom mjestu, samo ako imaju novac.
- Visoka uvjerenost učenika/učenica u poznavanje posljedica konzumacije alkohola, s jedne strane, a s druge strane dominantno oslanjanje na često nepouzdanе izvore informacija. Škola ima značajno manji uticaj na informisanost učenika/učenica o posljedicama konzumacije alkohola u odnosu na roditelje, prijatelje i internet.
- Otpor učenika/učenica koji/koje koriste alkohol da prihvate argumente koji dolaze od škole i nastavnika/nastavnica.
- Neutralan stav većine učenika/učenica u odnosu na ponašanje učenika/učenica koji/koje koriste alkohol (ne smatraju ih popularnim, ali ih i ne osuđuju).
- Poseban izazov predstavlja činjenica da većina učenika/učenica, bez obzira da li koriste alkohol ili ne, ima razumijevanja za to da njihovi vršnjaci/vršnjakinje na zabavama mogu popiti malo alkohola.
- Generalno, veliki broj učenika/učenica pokazuje visok nivo zabrinutosti za ono šta bi se moglo desiti u budućnosti. Lako dožive neuspjeh i o tome dugo razmišljaju. Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol imaju izraženije probleme sa mentalnim zdravljem u odnosu na ostale učenike/učenice.

- Generalno, veliki broj učenika/učenica ne pokazuje dovoljan nivo razumijevanja za druge i imaju sklonost da agresivno reaguju. Probleme da uspostave i održe dobre odnose sa drugim učenicima/učenicama posebno imaju učenici/učenice koji/koje često koriste alkohol.
- Veliki broj učenika/učenica, onih koji koriste, ali i onih koji ne koriste alkohol, navodi da ima probleme sa glavoboljom.
- Sklonost učenika/učenica koji/koje koriste alkohol da u slobodno vrijeme posjećuju kafiće, igraonice, kladionice sl., kao i sklonost da se izležavaju i spavaju. Manje su posvećeni čitanju knjiga, manje se bave sportom i manje se druže sa roditeljima.
- Učenici/učenice generalno, a posebno učenici/učenice koji/koje koriste alkohol nemaju dovoljno razvijene zdravstvene navike: kasno idu na spavanje, koriste brzu hranu, grickalice, gazirane i energetske napitke i rijetko idu kod ljekara.
- Učenici/učenice koji/koje koriste alkohol smatraju da njihovi roditelji nemaju jasno i nedvosmisleno stroge stavove o korišćenju alkohola, da ne osuđuju prisustvo kafića i kladionica u blizini škole, da nemaju visoka očekivanja kada je u pitanju bavljenje sportom, zdrava ishrana i sl.
- Zbog nezainteresovanosti za školu i teme koje se odnose na zdravlje, ograničene su mogućnosti škole da putem edukativnih programa utiče na stavove i ponašanje učenika/učenica koji/koje koriste alkohol.
- Uticaj edukativnih programa na stavove mladih visoko je zavisano od kvaliteta nastave, od toga da li je nastava učenicima/učenicama zanimljiva i prilagođena različitim stilovima učenja.
- Učenjem o posljedicama konzumacije alkohola, bilo tokom redovne nastave ili u nastavi predmeta ZSŽ, može se usporiti trend porasta broja učenika/učenica koji/koje povremeno koriste alkohol, ali je nerealno očekivati da će se na taj način uticati na promjenu ponašanja učenika/učenica koji/koje redovno koriste alkohol.
- Kod učenika/učenica koji/koje redovno koriste alkohol izgleda da postoji veća povezanost između njihovog mentalnog, socijalnog i fizičkog zdravlja, s jedne strane, i česte upotrebe alkohola s druge strane, tako da se ne može očekivati da će ovi učenici/učenice promijeniti svoje ponašanje samo na osnovu edukativnih programa. Ovim učenicima/učenicama potrebna je šira psihološka i socijalna podrška.

MJERE UPRAVLJANJA PROBLEMOM UPOTREBA AKOHOLA

Istraživanje je ukazalo da bi određene mjere mogle doprinijeti smanjenju upotrebe alkohola od strane učenika/učenica. To su:

- Obezbijediti u nastavi veću zastupljenost i prepoznatljivost međupredmetnih programa posvećenih zdravstvenom obrazovanju.
- Unaprijediti kvalitet nastave posvećene zdravstvenom obrazovanju u cilju njenog većeg uticaja na stavove i ponašanje učenika/učenica.
- U školi obezbijediti širu podršku učenicima/učenicama kroz veću ponudu vannastavnih aktivnosti i programa koji su usmjereni na prevenciju i razvoj zdravstvene kulture.
- Smanjiti pritisak na mlade koji ne koriste alkohol.
- Psihološka i socijalna podrška učenicima/učenicama koji/koje često i istrajno koriste alkohol.

OBRAZLOŽENJE PREDLOŽENIH MJERA

- **Obezbijediti veću zastupljenost i prepoznatljivost u nastavi međupredmetnih programa posvećenih zdravstvenom obrazovanju.**

Činjenica je da u opšteobrazovnom kurikulumu Crne Gore postoji **međupredmetni program** posvećen zdravstvenom obrazovanju mladih, ali je isto tako i činjenica da veliki broj učenika/učenica nije bio svjestan učenja ovih sadržaja tokom redovne nastave. To ukazuje na potrebu da se ovoj temi u budućnosti posveti više pažnje: isticanjem njenog značaja, identifikovanjem sadržaja u pojedinim programima koji su u vezi sa ovom temom, davanjem većeg prostora u obrazovnom planu za realizaciju ovih sadržaja; edukacijom nastavnika za realizaciju ove teme. Sastavni dio realizacije ove teme predstavlja i izborni predmet ZSŽ kojim bi trebalo obuhvatiti veći broj učenika/učenica kako bi se sistematizovalo znanje o zdravstvenoj kulturi koje učenici/učenicice stiču u različitim predmetima i godinama učenja.

- **Unaprijediti kvalitet nastave posvećene zdravstvenom obrazovanju u cilju njenog većeg uticaja na stavove i ponašanje učenika/učenica.**

Utvdili smo da se putem edukativnih programa i učenjem o posljedicama konzumacije alkohola, može uticati na stavove i ponašanje mladih, **ali pod uslovom da su to učenje i ta nastava kvalitetni**. To ne bi trebalo da bude nastava gdje su učenici/učenicice pasivni i gdje im se eksplicitno prenose informacije o posljedicama konzumacije alkohola. To bi trebalo da bude nastava u kojoj se sa učenicima/učenicama otvoreno razgovara i argumentovano diskutuje o različitim, pa i osjetljivim temama; nastava gdje se učenici /učenicice osjećaju slobodno, i gdje bez us-tezanja mogu govoriti o sebi i drugima. Pitanje kvaliteta nastave je posebno važno ako se ima u vidu činjenica da se ovim sadržajima najviše obraćamo učenicima/učenicama koji/koje su inače nezainteresovani/nezainteresovane za školu i teme posvećene zdravlju. Dalje, ovi sadržaji se obraćaju učenicima/učenicama koji/koje su u visokom stepenu uvjereni/uvjerene u svoje stavove, a istovremeno zatvoreni/zatvorene za spoljašnje uticaje. Posebno u slučaju adolescenata eksplicitni sa-

držaji neće imati nikakvog efekta. Aktivna nastava, debate, argumentovane diskusije i sl., pokazalo je ovo istraživanje, ključni su faktor koji razdvaja djelotvorne od nedjelotvornih edukativnih programa u školi.

- **U školi obezbijediti širu podršku učenicima/učenicama kroz veću ponudu vannastavnih aktivnosti i programa koji su usmjereni na prevenciju i razvoj zdravstvene kulture.**

Istraživanje je pokazalo da postoji povezanost između upotrebe alkohola i životnog stila mladih. Mladi koji koriste alkohol često posjećuju kafiće, igraonice, kladionice i sl., i skloniji su da se izležavaju i da spavaju. Istraživanje je pokazalo da postoji povezanost između upotrebe alkohola i **zdravstvenih navika** mladih. Mladi koji koriste alkohol, ali ne samo oni, idu kasno na spavanje, bez kontrole koriste brzu hranu, grickalice, gazirane i energetske napitke i rijetko posjećuju ljekara. Isto tako, istraživanje je pokazalo da postoje određeni problemi vezani za **mentalno, socijalno i fizičko zdravlje** i to ne samo učenika/učenica koji/koje koriste alkohol. Veliki broj učenika/učenica pokazuje zabrinutost za svoju budućnost, lako dožive neuspjeh i o tome dugo razmišljaju. Isto tako, veliki broj učenika/učenica pokazuje nesnalaženje u socijalnim odnosima, često su netolerantni, a dešava se i da impulsivno reaguju.

Sve ovo ukazuje na značaj šireg pristupa u rješavanju problema upotrebe alkohola kod mladih, što podrazumijeva veći broj programa podrške učenicima/učenicama na nivou škole kroz raznovrsnu ponudu različitih sadržaja i aktivnosti, npr.: ponudu različitih **sekcija**, klubova i učeničkih organizacija; organizovanje u školi različitih **aktivnosti**, npr. sportskih takmičenja na kojim bi se promovisao značaj fizičke kulture i sportskog duha; različitih **događaja** na kojima bi se isticala važnost preventivnih pregleda, zdrave ishrane, važnost fizičke aktivnosti; organizovanje stručnih **predavanja** o štetnom uticaju alkohola, bolestima zavisnosti i sl.; planiranje i realizacija učeničkih **projekata** gdje bi učenici/učenice istraživali određenu zdravstvenu temu i prezentovali svoje nalaze; organizovanje **radionica** na kojima se uče tehnike upravljanja stresom i anksioznošću; tehnike nenasilne komunikacije i sl; organizovanje **debata** i **diskusija** gdje bi se otvoreno razgovoralo o različitim izazovima, npr. o seksualnom zdravlju, prevenciji bolesti zavisnosti, o mentalnom zdravlju i sl. Navedene školske aktivnosti u najvećoj mjeri određuju tzv. kulturu škole, a ova kultura je jedan od najvažnijih faktora koji opredjeljuje većinu mladih u jednom ili u drugom smjeru.

- **Smanjiti pritisak na mlade koji ne koriste alkohol.**

Veliki broj učenika/učenica poznaje ili se druži sa osobama koje koriste alkohol. Posebno nepovoljnu sredinu čine odjeljenja u kojima je konzumiranje alkohola od strane učenika/učenica pojava, gdje veći broj učenika/učenica koristi alkohol, i gdje postoji snažan pritisak da i ostali/ostale učenici/učenice počnu da koriste alkohol. Ovakva odjeljenja zavređuju intenzivan tretman sa ciljem da se u njima **smanji pritisak** na pojedince koji ne koriste alkohol.

Učenici/učenice koji/koje povremeno piju, na zabavama, rođendanima i sl. kao osnovne razloge za konzumiranje alkohola navode **pritisak vršnjaka/vršnjakinja** i **radoznalost**. U njihovom slučaju radi se o nestabilnom, situacionom ponašanju, koje je pod velikim vršnjačkim pritiskom, a koji se iz razreda u razred stalno uvećava. Pored ovog neposrednog uticaja vršnjaka/vršnjakinja, postoje i drugi pritisci. Istraživanje je pokazalo da većina učenika/učenica, bez obzira da li koristi ili ne koristi alkohol, ima razumijevanja za to da njihovi vršnjaci uveče, na zabavama, uz ručak mogu popiti malo alkohola. Tome treba dodati i uvjerenje većine učenika/učenica da im je alkohol bez ograničenja dostupan, bilo kad i na svakom mjestu, samo ako imaju novac. Sve su to **faktori pritiska** koji pothranjuju trend da se iz razreda u razred uvećava broj učenika/učenica koji/koje koriste alkohol.

Povoljna okolnost je da edukativni programi imaju efekta na ponašanje učenika/učenica koji/koje ne koriste alkohol, kao i na učenike/učenice koji povremeno koriste alkohol, pod uslovom da su realizovani na kvalitetan način. Ovi programi mogu ojačati poziciju učenika/učenica koji/koje ne koriste alkohol i dovesti do toga da se trend upotrebe alkohola značajno uspori.

- **Psihološka i socijalna podrška učenicima/učenicama koji/koje često i istrajno koriste alkohol.**

Poseban izazov predstavlja rad sa učenicima/učenicama koji/koje istrajavaju u upotrebi alkohola. To su učenici/učenice koji/koje piju najmanje jednom nedjeljno, a često i više od toga. U slučaju učenika/učenica koji/koje često i istrajno koriste alkohol izgleda da postoji povezanost između njihovog nepovoljnog mentalnog, socijalnog i fizičkog statusa s jedne strane, i korišćenja alkohola sa druge strane. Kako sami kažu, piju zbog zadovoljstva i radi opuštanja!

Učenici/učenice koji/koje često koriste alkohol dolaze iz porodica gdje već imaju model za takvo ponašanje i gdje njihovi roditelji nemaju nedvosmisleno negativne stavove kada je u pitanju upotreba alkohola, posjećivanje kafića i sl. Radi se o učenicima/učenicama koji/koje češće od drugih navode da imaju probleme na ličom planu (anksiozni su, lako dožive neuspjeh i o tome dugo razmišljaju), socijalnom (manje su prihvaćeni, manje su tolerantni i skloni su da agresivno reaguju) i fizičkom planu (osjećaju različite tegobe i često ih boli glava). Za ove učenike/učenice je karakteristično da su prilično otporni na uticaje škole, i da uglavnom odbijaju da prihvate argumente o posljedicama konzumacije alkohola. Bilo zbog unutrašnjeg otpora ili zbog činjenice da su većinom nezainteresovani za školu, edukativni programi u slučaju ovih učenika/učenica uglavnom nemaju efekta.

Sve to govori da je u slučaju ovih učenika/učenica potrebno promijeniti pristup. Pored gorenavedenih mjera, ovim učenicima/učenicama je potrebna **individualna psihološka i socijalna podrška**, u smislu smanjenja njihove unutrašnje napetosti i bolje integracije u školski kolektiv.

LITERATURA



- Arambašić V., Miškulin M., Matić M. (2014), Učestalost konzumacije alkohola među studentima Sveučilišta u Osijeku, te njezina moguća povezanost sa stradavanjem studenata u prometnim nesrećama, *Medica Jadertina*, 44:131-137
- Baliunas O.D., Taylor J.B., Irving H., Roerecke M., Patra J., Rehm J. (2009), Alcohol as a Risk Factor for Type 2 Diabetes – A systematic review and meta-analysis, *Diabetes Care*, 32:2123-2132. Dostupno: <http://care.diabetesjournals.org/content/32/11/2123.long>
- Briasolius A., Agarwal V., Messerli H.F. (2012), Alcohol Consumption and the Risk of Hypertension in Man and Women: A Systematic Review and Meta-Analysis, *The Journal of Clinical Hypertension*, 14:792-798. Dostupno: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jch.12008>
- Larson C.S., Drca N., Wolk A. (2014), Alcohol Consumption and the Risk of Atrial Fibrillation: A Prospective Study and Dose-Response Meta-Analysis, *Journal of the American College of Cardiology*, 64:281-289. Dostupno: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0735109714025133>
- Pejnović Franelić I., Muslić Lj., Markelić M., (2017) Standardizirano Europsko istraživanje o alkoholu, Standardized European Alcohol Survey – RARHA SEAS Rezultati istraživanja u Hrvatskoj, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, Dostupno: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2017/06/Standardiziranoeuropsko-istra%C5%BEivanje-o-alkoholu_RARHA-SEAS_20_-06.pdf
- Institut za javno zdravlje Crne Gore. Istraživanje o kvalitetu života, životnim stilovima i zdravstvenim rizicima stanovnika Crne Gore u 2017. godini. 2018, str. 92 – 104.
- Institut za javno zdravlje Crne Gore. Evropsko istraživanje o upotrebi psihoaktivnih supstanci i nehemijskih sredstava zavisnosti među mladima. ESPAD 2019. Crna Gora.
- Završni izvještaj Nacionalne strategije prevencije štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period 2013 - 2020. godine
- Krivokapić, N. (2021) Alkoholizam i mladi u Crnoj Gori. Forum MNE.
- Pešikan, A. Lalović, Z. (2015). "Uloga škole u razvoju vrlina, vrijednosti i vještina učenika i učenica – Izvještaj o rezultatima istraživanja". UNICEF Crna Gora, Zavod za školstvo, Podgorica.
- Pešikan, A; Lalović, Z. (2016). Istraživanje: „Može li današnja škola uticati na vrijednosti i vrline učenika osnovne škole?“ UNICEF i Zavod za školstvo.
- Lalović, Z. (2023). Istraživanje zastupljenosti i pojavnih oblika nasilja u školama u Crnoj Gori, Zavod za školstvo, Dostupno: <https://www.gov.me/zzs/istrazivanja-u-obrazovanju>

